XXVI ANUL XXXVI

R. 9—10 SEPTEMVRIE—OCTOMVRIE 1946

REVISTA TEOLOGICĂ

DACȚIA ADMINISTRAȚIA

SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ ANDREIANĂ

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ ÎNTEMEIAT ÎN 1907

APARE LUNAR

SUB PATRONAJUL I. P. SF. MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

ACADEMIA TEOLOGICA „ANDREIANĂ", SIBIU, STR. MITROPOLIEI 24—28

ABONAMENTUL PE UN AN: 24.000 Lei

Pentru studenţii în Teologie: 15.000 Lei

Inscrisă în Registrul special al Tribunalului Sibiu sub nr. 1—1938
Autorizaţia Cenzurii Militare a Presei nr. 2417—1941

ÎN ACEST NUMĂR:

Ordinea articolelor e determinată numai de consideraţiuni tehnice

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE

ANUL XXXVI SEPTEMVRIE-OCTOMVRIE 1946 Nr. 9—10

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

DIRECTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

CONFERINŢA DE PACE

de

Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Luni 29 Iulie a. c. s'au întrunit la Paris reprezentanţii celor 21 de naţiuni cari şi-au unit puterile, vreme de cinci ani de zile, ca să pună capăt celui de al doilea răsboiu mondial, stârnit de Germania, Italia şi Japonia, şi să asigure omenirii o eră de pace şi prosperitate.

Victorioase pe câmpul de luptă, întins de data aceasta aproape cât suprafaţa scoarţei pământului, naţiunile biruitoare — în frunte cu URSS, Marea Britanie şi USA, urmate de Franţa şi China — se pregătesc de aproape doi ani de zile să câştige şi bătălia păcii. Amintirea jertfelor fără număr cu care au răscumpărat victoria, ca şi urmele dese şi adânci ale prăpădului vizibil pretutindenea pe unde a călcat nemilosul zeu al răsboiului, au ascuţit până la limită simţul de răspundere al factorilor chemaţi să clădească pacea popoarelor.

Generoşi şi sinceri, biruitorii de ieri, pacificatorii de azi, depun cele mai mari sforţări ca pacea în curs de reglementare să fie trainică — adică să aibă la temelie *dreptatea*.

Pe ordinea de zi a Conferinţei întrunită la Paris figurează, deocamdată, perfectarea tratatelor de pace cu ţările cari au luptat — vremelnic unele, până la capăt altele — alăturea de agresorii fascişti. Cum în această categorie

intrăm şi noi, România a fost invitată oficial să-şi apere interesele la Conferinţa de pace.

Dreptatea cauzei noastre, mai ales în ce priveşte anularea odiosului arbitraj axist dela Viena, a fost recunoscută, de fapt şi de drept, de marii aliaţi, astfel încât de pe partea aceasta nu sunt de prevăzut nici un fel de surprize şi dificultăţi.

Ca români şi ca creştini, ne interesează desigur în egală măsură, pe lângă soluţionarea mulţumitoare a problemelor incluse în tratatul nostru de pace, *problema păcii* în sine.

Suntem o naţiune mică; iar poporul nostru, de când s'a pomenit sub soare, un popor făcător de pace. Inţelegerea între celelalte popoare îşi răsfrânge razele binefăcătoare şi asupra sorţii noastre, tot aşa cum conflictele ce ce eventual se iscă aiurea, uşor ne pot prinde în vârtejul lor.

Dorinţa de pace e sinceră şi unanimă. Marile naţiuni în frunte cu URSS, o manifestează mereu, masiv şi practic. Şi ceea ce ne bucură peste măsură şi ne sporeşte încrederea în trăinicia păcii care se urzeşte, sunt apelurile tot mai dese şi mai insistente pe cari făuritorii păcii le fac la ajutorul lui Dumnezeu, întru ducerea la bun sfârşit a grelei lor misiuni. La cealaltă conferinţă de pace, ca şi ulterior, la Geneva, Cerul nu era invocat cu atâta ardoare ca în aceste vremuri hotărîtoare.

Ne vin în minte cuvintele Mântuitorului:

— *Fără de mine nu puteţi face nimic!*

UN CAPITOL DIN RELAȚIILE ROMÂNO-RUSE: MITROPOLITUL PETRU MOVILA[1]

de

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Sunt oameni predestinați să umple o epocă din istoria unui neam. Sunt alții, apoi, cari crează epocă și cari prin genialitatea cu care i-a înzestrat Dumnezeu, reușesc să deschidă drum nou, necunoscut până atunci, în desvoltarea poporului respectiv. Mitropolitul Petru Movilă, dela moartea căruia se împlinesc anul acesta, în 22 Decemvrie, 300 de ani, cred că le-a avut pe amândouă. Importanța lui crește însă și mai mult, când ne gândim că nu numai a umplut o epocă întreagă cu personalitatea-i covârșitoare, că a fost deschizător de drumuri pentru un neam oarecare, ci că a fost chemat să lumineze și să îndrumeze soarta unei întregi părți de lume; și ceea ce-i și mai hotăritor, să salveze Biserica într'unul din cele mai dramatice momente din viața ei, făcându-se astfel unul din ctitorii vieții spirituale din Răsăritul și Sud-Estul european.

Iată de ce am crezut potrivit să cinstim semnificația faptei lui isbăvitoare de acum 300 de ani, pentru că făcând aceasta, cinstim nu numai trecutul spiritual al Neamului nostru și al vecinilor noștri dela Nord și Răsărit, ci apreciind înțelepciunea și râvna lui neostenită de a se face tuturor toate pentru ca pe toți să-i ducă la mântuire, putem să ne întărim duhovnicește pentru adâncile și chinuitoarele frământări prin care trece omenirea vremilor de azi. Meditând la felul cum a trăit și activat el ca să împăciuiască

[1] Conferință rostită în ziua de 24 Martie 1946 în Aula Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu, în cadrul Societății ort. a femeilor române.

popoare şi Biserici, până atunci atât de învrăjbite unele cu altele, gândindu-ne că pentru aproape 20 de ani a reuşit să creeze, în numele unei culturi temeinice, al unui drept de cultură şi libertate pentru toate popoarele, o unitate în duh şi înţelegere, poate ne va ajuta şi nouă Dumnezeu, după ce am ieşit din acest crâncen războiu, să ne orânduim o viaţă plină de mai multă pace, de înţelegere, de apropiere sufletească şi de progres cultural.

Se cunosc împrejurările în care i-a fost dat să trăiască acestui al IV-lea din cei şapte fii ai lui Simion Movilă şi al Melaniei-Margaretei. Soarta prea des schimbătoare a domniilor moldovene de după 1600 îl face să se retragă ca şi întreg neamul Movileştilor în Polonia, unde unchiul său Ieremia dobândise, încă din 1593, indigenatul, pe care în 1603 îl va primi şi tatăl său şi unde verişoare şi surori de-ale lui erau căsătorite după cei mai înalţi demnitari ai curţii, contând printre cele mai strălucite familii princiare din vremea aceea. De altfel atât de străin nu se simţea tânărul voevod Pătraşcu în Polonia atotputernică a regelui Sigismund şi a cancelarului Ian Zamoisky.

La vestita şcoală a frăţiei stavropighiale din Liow, unde Petru îşi va complecta studiile începute în preajma evlavioaselor pelerinagii şi întâmplări din Suceava sfântului Ioan cel Nou, încă de pe vremea lui Lăpuşneanu se resimţeau ajutoarele ctitoriceşti ale domnilor şi boierilor români: Corniact, Stroici, Ureche, Balica, Papară, Ursu, Murgu, ş. a. Aici, în cel mai puternic focar de rezistenţă ortodoxă, susţinut de aceşti boieri şi negustori moldoveni şi macedoneni, cari ne vor da şi pe marele mitropolit Dosoftei, aici iar nu la Sorbona Parisului, cum au spus unii entuziaşti biografi, şi-a format tânărul Petru pregătirea culturală. E drept că, spirit larg şi umanitarist ce era, şi-a complectat studiile şi în colegiul înfiinţat de Zamoisky în oraşul care-i poartă numele, după cum tot atât de drept este că va lua din principiile şi metodele şcoalelor iezuite şi piariste, cele mai bune pe atunci în toată Europa, sugestii şi îndrumări destule. Nici odată însă acest strat de cultură câştigat prin şcolile şi lecturile catolice sau protestante nu va reuşi să şteargă ceea ce a rămas funda-

mental în sufletul său: evlavia dreptei credinţe şi a obiceiurilor creştineşti din copilăria petrecută între Suceava şi Suceviţa. Tânărul, care încă la vârsta de 14 ani angaja discuţii adânci de teologie contemplativă şi pentru lămurirea cărora grijulia sa mamă va căuta lămuriri până la călugării din Liow, nu va putea nicicând să se apropie de catolicismul arogant al iezuiţilor din vremea aceea, cari batjocoreau Biserica ortodoxă ca pe o cenuşăreasă, ai cărei ierarhi nu erau prinţi, a cărei pregătire teologică lasă de dorit, a cărei unitate de conducere şi viaţă de taine nu-şi are uniformitatea centralizată a catolicismului post-tridentin. Mai târziu acesta va fi supremul scop al Mitropolitului Petru: de a restaura faţa plină de lumină a Bisericii sale, de a o face să fie recunoscută şi apreciată de toţi şi de a o înzestra cu cele mai bune aşezăminte de cultură şi de pastoraţie creştină.

Sigur că, os de domn ce era, tânărul Petru sau Pătraşcu, cum i se mai zicea, a fost crescut şi în nădejdea că va urca măcar odată tronul Principatelor, pe care tatăl său îl urcase de două ori. De aceea, după moartea cancelarului Ian Zamoisky, protectorul Movileştilor, Petru intră, rând pe rând, în grija educaţiei milităreşti şi de maniere nobilitare a vitejilor hatmani Jolkiewsky şi Hodkievici, luând parte cu acesta din urmă la asediul Hotinului din 1621. Dar fiindcă şi această luptă, ca şi cea anterioară, dela Ţuţora, au fost mari înfrângeri pentru Polonia, tânărul prinţ, care încă din 1617 dobândise cetăţenia şi nobilitatea poloneză, având-şi în părţile răsăritene al Galiţiei trei domenii boiereşti, la cari va mai adăoga unul în părţile Kiewului, începe să-şi ia gândul dela atât de furtunoasele schimbări de tronuri din ţara de dincoace de Nistru. In această a doua patrie a sa, căreia — lucru important pentru a-i înţelege bine activitatea sa providenţială — îi va rămâne toată viaţa loial şi credincios, tânărul voevod e de mirare că n'a încăput, ca aproape toţi fiii de nobili ai vremii şi ca însăşi surorile şi verişoarele sale, pe mâna educatorilor iezuiţi, cari acaparaseră prin şcoli şi relaţii familiare tineretul nobil rutean şi lituanian. Iată ceea ce istoricii au numit drumul Damascului pentru Pătraşcu-Vodă,

drumul pe care-l constitue cele cinci pelerinagii îndelungate pe cari le face dela moşia sa principală Rubiejovka în fiecare an, între 1622 şi 1627 la Sântă-Maria Mare, în vestitul centru de evanghelizare şi culturalizare al Rusiei şi Ruteniei, care era Lavra Peşterilor din Kiew.

Inşiruindu-se ca ultimul ţăran sau negustor cari veneau în cete nesfârşite să-şi limpezească sufletele în trăirea duhovnicească din preajma locurilor unde se consumaseră pentru o împărăţie veşnic senină şi fără tulburări atâtea figuri venerabile de asceţi şi taumaturgi pravoslavnici, tânărul Pătraşcu-Voevod s'a lăsat cucerit de evlavia şi liniştea sufletească pe cari le mai trăise odată atât de fericit în copilăria sa din preajma impresionantelor scene din pictura Suceviţei şi a emoţionantelor întâmplări dela sf. Ioan din Suceava. Bătrânul mitropolit de Kiew, Iov Boreţki, pare a fi avut mare influinţă asupra Voevodului nostru. Ceea ce însă îl va fi hotărît definitiv să schimbe slujirea lumească cu cea bisericească a fost deplorabila stare în care se afla Biserica ortodoxă din Polonia vremii aceleia.

Se ştie că în 1569, în drum spre tot mai multă strălucire şi expansiune, Polonia încorporează şi Lituania, care pe vremea aceea cuprindea întinderi mari înspre Sud şi Est până la Nipru şi Oceakov. Ori în aceste regiuni cu majorităţi aproape exclusiv ortodoxe, Polonia nu dorea să găsească o întărire a grupării schismatice din Galiţia, grupare patronată de tot mai puţini nobili ortodocşi, ca cnejii dela Ostrog, familia Vişnieveţki sau cneazul Kurbski, şi cari, pe temeiul unităţii în credinţă, cochetau adesea cu Ruşii moscoviţi. Iagelonii începuseră de mult, încă din 1413, să polonizeze Lituania, introducând în locul prinţilor şi autonomiilor municipale ruse numite „vietsche", şleahta polonă a boierilor creiată pe modelul statutului de Magdeburg, cu diete mari şi mici, cu drepturi militare şi judecătoreşti concentrate în mâna hatmanului (Hauptmann-ul german), cu voievozi şi boerime şi pentru provincii. Nobilimea ajunge tot mai tare, robind burghezimea şi ţărănimea. Sigur însă, că pentru a ajunge la drepturi egale cu polonezii, nobilimea lituană şi ruteană trebuia să se catolicizeze, iar catolicizându-se se poloniză aproape complect, fapt care ne

aminteşte complect de stările din Ardealul nostru arpadian şi angevin. Iată de ce, urmarea dietei din Lublin, (1569), făcută la început numai nominal, a fost robirea complectă a ţăranului şi dispariţia autonomiei lituano-rutene. Pentru a avea un aparat de stat, prin care să guverneze mai uşor nouile teritorii, Polonii le-au catolicizat şi organizat după nouile lor planuri. Pentru a face faţă nouilor situaţii, nobilimea şi burghezimea lituano-ruteană câtă mai rămase, trebui să se şcolească în institute polone conduse de iezuiţi, cari împânziră ţara cu peste 30 colegii şi două Academii (Braunsberg şi Vilna). Pe lângă educaţia iezuită, care strecura în sufletul tinerimii dispreţul pentru Biserica plebeică şi decăzută a schismaticilor, se adaugă la nobilii lituani gândul de a parveni la situaţii sociale înalte, ceea ce nu se putea dacă nu erai susţinut sau înrudit cu şleahta polonă a magnaţilor. Procesul se petrecea la fel şi cu populaţia dela ţară, care acum a ajuns în puterea latifundiarului polon şi a cămătarului, de acum proprietar şi arendaş de biserici. Se mai adaogă faptul că, devenită mare putere europeană, Polonia începu industrie mare şi comerţ în tot Apusul, nu numai în vite, peşte, miere ca până atunci, ci şi în exploatarea de potasiu, de argint şi mai ales de grâu, lucruri cari explică şi mai mult sărăcia populaţiei agrare rutene.

Fiindcă încercările unor nobili de a recâştiga pentru ortodocşi conducerea câte unui ducat au eşuat aproape toate, încercări sprijinite de Ruşii moscoviţi sau de Moldovenii lui Ştefan şi altora, ba mai târziu chiar de Tătari la cererea Cazacilor, Ortodocşii s'au grupat şi ei în *frăţii* corporatiste create după noul sistem germano-polon, pentru a se apăra. Astfel de organizaţii ortodoxe de rezistenţă s'au înfiinţat de timpuriu în Vilna, Halici, Liow, Kiew şi în alte localităţi. In ele a intrat mai ales la început pătura mijlocie, dar includeau bucuros şi cereau chiar ca patroni pe nobilii sau prinţii cari au mai rămas. Aşa au ajuns voevozii şi boierii moldoveni, ca şi cei ruşi, susţinători nu numai ai „Confraternităţilor" vestite din Liow, Vilna şi Ostrog, ci şi ctitori de biserici şi de mânăstiri prin satele rutene şi galiţiene, înzestrându-le cu toate cele materiale şi spirituale necesare.

Pe lângă rolul extraordinar pe care l-au jucat aceste frății în cunoașterea reciprocă, în sprijinire la nașteri, la morți, la intreprinderi comerciale și industriale a celor lipsiți și prin care s'a ajuns să se facă gruparea într'un bloc a forțelor ortodoxe și la conlucrarea mirenilor cu Biserica, se adaugă și al doilea factor la susținerea luptei pravoslavnice. E vorba de *Cazacii zaporojeni*, acei cavaleri îndrăgostiți după libertatea de conștiință și de acțiune, cari, apropiați sufletește de poporul ajuns în sapă de lemn și înfeudat complect până și ultimului străin pripășit pe câmpiile ucrainene, au galvanizat mulțimile și, cu sabia în mână, au ținut pe loc cât au putut fanatismul catolic al unui stat, prin care iezuiții Kumulovici, Aldobradini și mai ales Possevino voiau să domine tot Răsăritul și Sud-Estul Europei.

Ajutând la restaurarea strălucitelor așezăminte bisericești din jurul Peșterilor Kiewului, dărăpănate sub lunga ocupație tătărească și supraveghind cu armele împrejurimile locașului unde, pe întunerec și cu ușile încuiate, Patriarhul Ierusalimului Teofan hirotonea pe seama Bisericii rutene o serie de ierarhi în locul celor pe cari intoleranța polonă și abilitatea diplomației iezuite i-au silit să primească unirea cu Roma în 1595—96 la Brest-Litovsk, unire ce va fi denunțată în zilele noastre, după 350 de ani, Cazacii și-au câștigat definitiv inima mult amăritei populații rutene. E drept că pentru a se putea mai cu efect opune polonizării și colonizărilor forțate, Cazacii se aliază când cu Voevozii români, când cu Ducii și Țarii moscoviți, ba adeseori au chemat în ajutor și pe Tătari și pe Turci. Sub acest raport lupta pe viață și pe moarte dintre ei și nobilimea polonă, luptă care dădea ca rezultate tăerea de capete în piața Liovului a hatmanilor români sau ruteni, ca Ion Potcoavă, Nalivaico și alții, a dus în cele din urmă la distrugerea statului polon din cale afară de pornit pe prozelitism și dominație papistașă.

Dacă ne gândim însă că în dosul multelor revolte ale *țărănimii spoliate* și a încorporării forțate a Rutenilor în statul polon prin siluirea conștiințelor dela Brest, stau o serie de întâmplări și de urmări din cele mai triste

pentru întreaga viaţă socială şi religioasă a mulţimilor, mizerie, incultură, pericol de catolicizare până şi a obiceiurilor, a ritului, a credinţelor cari formau pivotul din care trăiau aceste mulţimi — atunci se pare că avem măcar cât de palid imaginea de paragină şi apăsare în care se afla Biserica ruteană pe vremea lui Petru Movilă. La aceasta se adăoga chinuitoarea situaţie pe care rivalitatea puterilor protestante şi catolice o creară la Constantinopol. După ce, în urma ocupaţiei musulmane, venerabilele scaune patriarhale, altă dată cu aproape o mie de episcopii sufragane, ajunseră acum doar fantome ale trecutului, cu ierarhi cari dacă nu plăteau cât cereau vizirii nesătui, trebuiau să piară în câte un colţ de întunerec al străzilor sau să fie prinşi de gealaţi adesea necunoscuţi şi aruncaţi în valurile Bosforului, ne putem închipui în astfel de împrejurări ce încleştări de patimi a putut provoca la Bizanţ ura reciprocă şi prozelitismul puterilor apusene cari continuau şi în capitala sultanilor crâncenul răsboiu religios de 30 de ani. Incercările consulilor catolici, francezi şi austrieci, dar mai ales intrigile neomenoase ale iezuiţilor — cari până la urmă vor sfârşi prin a se amesteca şi în cele cinci scoateri din scaun ale patriarhului Lucaris şi chiar în sugrumarea şi înnecarea lui — toate acestea vor face pe sbuciumatul ierarh grec să caute prietenia ambasadorilor englez şi olandez. Sigur că nici aceştia nu lucrau cu mai multe scrupule. Ei încă voiau să afle în ierarhii şi cărţile greceşti martori că inovaţiile lor doctrinale, iar nu catolicismul, reprezintă adevărata linie a Bisericii lui Hristos.

Cum şi prin a cui mână nu ştim, dar în 1629 în limba latină şi în 1633 şi în limba greacă apare în Geneva o mărturisire de credinţă calvină pusă sub semnătura lui Kiril Lukaris. Scandalul produs a fost mare şi în Apusul protestant şi catolic şi în Răsăritul grec. Mai mare însă a fost între Ruteni, unde Lukaris era cunoscut de pe vremea când s'a organizat rezistenţa faţă de sinodul dela Brest. Propaganda catolică şi uniată atingea culmea: Dumnezeu a pedepsit pe Greci pentru rătăcirile lor, trimiţându-le pe cap tirania turcească; Biserica orientală e destrămată, fără unitate de

conducere și căzută în cea mai neagră ignoranță; credincioșii ei sunt doar niște masse infime de fanatici cari nu pot deosebi credința de vrăjitorie. Cam acestea și altele asemănătoare le spuneau propagandiștii iezuiți despre religia mojicilor, „hlopskaja vjera", cum era numită, în limbajul vremii, Ortodoxia din Polonia.

Am insistat până aici mai pe larg asupra împrejurărilor de viață politică, socială, culturală și bisericească de pe la o mie șase sute și ceva, spre a putea înțelege mai bine rolul și opera într'adevăr providențială a Mitropolitului Petru. Dacă scaunele episcopale și preoțești ortodoxe erau ținute vacante la infinit, dacă bisericile erau închise dacă averile bisericilor și episcopiilor erau luate, dacă botezurile se făceau pe furate, iar căsătoriile mixte erau permise numai la papistași și uniați, dacă morții erau desgropați din cimitire, socotite acum uniate, dacă Ortodoxia era batjocorită și credincioșii ei lipsiți de cele mai elementare drepturi politice și sociale — în schimb poporul de jos, mulțimile acestea apăsate și chinuite, nu și-au părăsit deloc credința și au nădăjduit puternic într'un mângăitor și îndrumător. Și acesta a venit, în sfârșit, în persoana lui Petru Movilă.

Anul 1627 este hotăritor pentru pășirea energică a tânărului Voevod pe tărîmul vieții spirituale din Ucraina. Cu câteva luni înainte de începutul acestui an, se întorsese dintr'o lungă călătorie prin Valahia, pe la Patriarhatele grecești și pe la Roma — unde făcuse în ascuns trecerea la credința papală — cel mai învățat rutean al vremilor acelora, Meletie Smotrițki, egumen al mânăstirii Dermanska, fost mai înainte el însuși mare apologet și autor de multe cărți și traduceri importante. Publicând acum la Liow o „Apologie a unui pelerin în părțile Orientului", în care Meletie afirma cu certitudine că atât patriarhul Kiril Lukaris cât și apărătorii Ortodoxiei din Polonia erau calvinizați, că din pricina ignoranței, în cultul și administrația bisericească ruteană au intrat o seamă de credințe și practici romano-catolice, prin cari s'a compromis întreaga Biserică răsăriteană, Meletie Smotrițki spunea că singura salvare a Rutenilor e de a

trece la credinţa isbăvitoare a Romei. De altfel, spunea el, nu-i nici o deosebire între papistăşie şi ortodoxie. Culmea era că, bazat pe abilitatea lui dialectică, dar mai ales pe mijloacele constrângătoare ale statului şi ale iezuiţilor, cari puteau forţa un nou Brest-Litovsk, Meletie răspândea peste tot „Apologia“ sa şi o puse chiar pe ordinea de zi a unui sinod care va fi convocat la importantul hram dela Sântămărie al Lavrei Pecerskaja. Neruşinarea renegatului mergea până acolo că amesteca şi pe Voevodul moldovean, ale cărui surori şi verişoare erau doar toate căsătorite după catolici. Bătrânul mitropolit Iov n'a ripostat aşa cum dorea poporul. Cazacii fierbeau. In sfârşit, în ziua de 15 August 1627, în mijlocul mulţimilor agitate, Meletie fu silit să retracteze, fireşte pentru ca odată scăpat de furia credincioşilor să treacă definitiv la papistaşi. Atât el, însă, cât şi alţii după aceea vor afirma că principalul protivnic în acele zile memorabile din Kiew a fost Voevodul valah.

De acum evenimentele iau ritm vioi. Curând după 15 August Petru Movilă se lasă tuns întru călugăr. Peste trei luni e arhimandrit al Peşterilor, post pe care l-a dobândit dela craiul Jigmond în urma intervenţiei cancelarului Toma Zamoisky, fiul lui Ian, patron, ca şi tatăl său, al familiei Movileştilor. La mijloc era şi un calcul politic: decât a pune pe un fanatic şi retardatar protejat de al Cazacilor, cari cochetau când cu unii, când cu alţii dintre vecini, mai bine prinţul valah ale cărui rudenii au adus atâtea servicii Poloniei. Cine avea însă arhimandria Peşterilor, putea avea curând şi Mitropolia Kiewului. Fiind leal faţă de politica polonă — ca unul care a contribuit în mod hotărîtor la alegerile noului suveran Vladislav al IV-lea — Arhimandritul Petru este ales în Martie 1633 Mitropolit al Kiewului, Galiţiei şi întregei Rusii, iar în Dumineca Tomii (28 Aprilie 1633), în catedrala Uspeniei liovene, zidită de rudele lui, fu hirotonit, pe cât se pare, de Mitropolitul Varlaam al Moldovei.

Drept recompensă pentru serviciile aduse de fostul său camarad de luptă dela Hotin, regele Vladislav acordă credincioşilor bisericii lui Petru Movilă libertate de cult

cu biserici, spitale, tipografii şi ajungerea în orice demnităţi ale statului. Se recunoşteau frăţiile laice existente şi se permitea înfiinţarea şi a altora. Se retrocedau ortodocşilor toate bisericile din Kiew, în frunte cu mitropolia, cari fuseseră răpite prin forţă şi viclenie de Uniţi şi de călugări papistaşi. In sfârşit, câteva din cele 7 episcopii trecute prin silă la uniţi trebue să revină ortodocşilor. Poporul rutean, atât de sugrumat economiceşte şi spiritualiceşte în ultimii 40 de ani, nu mai putea de bucurie. Ţărani, negustori, cazaci, cu toţii se strâng în jurul Mitropolitului. Fiindcă adeseori nu se putea altfel ieşi la cale cu fanatismul unit, Mitropolitul Petru trebui să închidă ochii când grupe masive de credincioşi simpli, ajutaţi de armate de cazaci, s'au dus şi au eliberat cu forţa catedrala sau soborul kievean, ori alte biserici din Luţk şi Vilna, atribuite de curând Ortodocşilor. Pe de altă parte, lealitatea şi înţelepciunea Mitropolitului român nu va lăsa frâu liber patimei confesionale la care se dedară unii din credincioşii săi, după cum va căuta prin toate mijloacele să oprească prăpastia ce se săpase între Cazaci şi Curtea polonă.

In afară de activitatea aceasta politică-administrativă, precum şi de refacerea nenumăratelor biserici ruinate şi clădirea altora — unele cu hramul Sfântului dela Suceava — strădania neobosită a celor aproape 15 ani de păstorire se caracterizează prin altceva mai statornic. E vorba de *latura culturală* a întregei sale activităţi. Mitropolitul Petru a crezut în puterea isbăvitoare a culturii şi ştiinţei, a fost deci un progresist în cel mai bun înţeles al cuvântului. Despre ştiinţă spunea că e ca arta lui Arhimede, care a putut respinge forţa Romanilor, iar în legătură cu lipsa de învăţătură de care suferea clerul său, cu firea lui cam autoritară, dar deplin conştient de ce vorbeşte aşa, Mitropolitul Petru spunea: „V'am dat şi până la moarte n'oi înceta a vă mai da cărţi şi profesori!" E drept că în mare parte această cultură are forme apusene — se ştie că dela el a rămas tradiţia limbii latine în Academia Movileană — dar pentru el acest fapt nu era o apropiere de romano-catolicism, ci o armă pe care o împrumuta spre a putea rezista pe temeliile sigure ale tradiţiilor răsăritene.

Dacă, om cult şi larg în concepţii, cum era, Petru Movilă a trimis odată o delegaţie de călugăriţe ortodoxe să intâmpine pe un grup de călugăriţe catolice din ordinul Salezienelor, cari îşi aveau un aşezământ caritativ în Kiew, lucrul nu putea însemna în nici un caz apropiere de papalitate, decât poate pentru conştiinţele prea înguste şi pentru oamenii obişnuiţi numai cu raporturi înveninate între cele două tabere. Dacă, altă dată, Petru va da ordin să se ardă o broşură de fanatică polemică a unui ortodox, iarăşi nu înseamnează că voia să se apropie de papistăşie. Iar dacă în scrisul său de teologie dogmatică şi rituală a mai rămas câte o expresie din teologia catolică a vremii — de ex. concupiscentia, credere in ecclesiam, parte esenţială şi neesenţială a tainelor, ca şi o serie de clişee noui, dar pur formale, în care îmbrăca vechile valori ale spiritualităţii răsăritene — de sigur că n'avem de ce să acuzăm pe marele ierarh de un criptocatolicism, cum vreau unii, sau de părăsire a liniei ecumenice a Ortodoxiei.

E drept că, pe lângă pericolul protestant, catolic şi uniat, el a avut de luptat cu conservatismul excesiv şi îngust al partidei vechilor clerici şi monahi strânşi multă vreme în jurul rivalului său mai bătrân, Isaia Kopinski, delăturat, credea el, pe nedrept dela scaunul mitropolitan. Multă vreme cercurile laice şi bisericeşti din Moskova vor vedea în opera lui Movilă latinie sau erezie curată. Dar roadele şcolilor sale — Academia Movileană, care încă din 1633 a obţinut recunoaştere quasi-oficială, ca fiind la înălţimea Universităţilor catolice din Krakovia şi Vilna, deci cea mai veche Universitate ortodoxă de pretutindeni, şi apoi o serie de alte colegii şi şcoli mai mărunte zidite multe din ele pe banii săi şi cu dascăli susţinuţi de el prin străinătăţi — vor împrăştia curând aceste bănueli şi judecăţi greşite. Din această înaltă şcoală a Răsăritului au plecat dascălii cari vor deschide la Iaşi Colegiul dela Trei Ierarhii lui Vasile Lupu, pe care într'o scrisoare prea cunoscută către Ţarul rus Mihail Teodorovici, Mitropolitul Petru îl da ca model şi-i recomanda să nu rămână mai prejos şi decât voevodul valah. Se ştiu apoi că dascălii pe cari urmaşii lui Petru, Silvestru, i-a trimis în 1649 la Mos-

kova, Arsenie Satanovski și Epifanie Slavenețki, sunt primiți și adăpostiți de boerul Fedor Ricev, sfetnicul Țarului, în mânăstirea sf. Andrei din vecinătatea Moskovei, care a și fost apoi prima Universitate rusească. Celebrele descrieri de călătorii ale lui Arsenie Suhanov, pline de informații despre cultura dela Kiew, din Țările Române, din Istanbul, Ierusalim și sf. Munte, sunt între cele mai citite din lumea moskovită. De aceea, cu drept cuvânt, spun istoricii ruși Kljucevski, Platonov și alții, că înainte de a lua modele germane sau franco-engleze, reformele lui Petru cel Mare pentru occidentalizarea Rusiei au fost prefațate și pregătite de munca de culturalizare începută de Petru Movilă.

Se înțelege că pe lângă ridicarea și îngrijirea de școli și de personal didactic recrutat și pregătit după cele mai bune metode ale timpului și, întocmai ca și Șaguna al nostru, cu care are foarte multe asemănări, adeseori a trebuit să facă el însuși și pe dascălul scriind și cărți de educație creștină a tinerimii — Mitropolitul Petru a adâncit și lărgit opera sa de ridicare prin cultură, înființând cât mai multe tipografii, în care să se tipărească lucrări de zidire sufletească în duh ortodox, de limpeziri ale conștiințelor și cunoștințelor creștinești. In această privință este deadreptul impresionantă grija pe care ne-a purtat-o nouă, fraților săi de sânge, trimițându-ne, atât la Trei Sfetitele, cât și la Govora, Câmpulung și Târgoviște, dacă nu și în Ardeal, nu numai meșteri tipografi și literă, ci până și clișee și podoabe de tipărit. De altfel și tipografiile din Liow și Vilna — la cea dintâi tipărise Petru la 1630 un Octoih, pe bază de tipărituri și manuscrise cerute dela ruda sa, Barnovski-Vodă, din biblioteca mânăstirii Neamț — le-a pus harnicul Mitropolit direct sub supravegherea sa — cu tot murmurul stavropighiei din Liow — pentru ca să se asigure astfel unitatea de lucru și mai ales unitatea de cugetare ortodoxă.

Trei categorii de scrieri a tipărit Mitropolitul Petru: I. de evlavie și zidire ascetică-contemplativă, II. de ritual, sau cărți pentru slujbele bisericești și, în sfârșit, III. de limpezire și apărare doctrinală.

In categoria I-a intră cărțile de bun îndemn duhovnicesc ale lui Agapet și îndrumările lui Dorotei, traduse în 1628 de Petru însuși, apoi celebrele Omilii duhovnicești ale lui Macarie Egipteanul, Viața Sfinților din Pecerska, precum și minunile moaștelor lor și în urmă populara povestire a lui Varlaam și Ioasaf, atât de mult citită în trecutul nostru ortodox. De notat este că în vreme ce s'a accentuat de mulți caracterul prea umanist și apusean al culturii Mitropolitului român, în dauna celui tradiționalist, aceste scrieri izvodite aproape toate de el, ca și adâncirea temeiurilor sfintelor taine, după pilda teologiei areopagitice — cum va face în minunata predică ținută $^2/_3$ în limba română și abia $^1/_2$ în limba polonă, în 1645 la nunta din Iași a cancelarului lituan Ianuș Radzivil și a Mariei lui Vodă-Lupă — toate acestea arată destul de evident caracterul de strictă evlavie ortodoxă a ierarhului dela Kiew. Când ne gândim că între hârtiile rămase dela marele nostru ierarh se vede și planul de a se tipări marea colecție din Viețile sfinților, pentru întocmirea căreia trimisese anume învățați cari să adune de pe la noi și de prin Sf. Munte izvoare tipărite și manuscrise, operă pe care o va tipări abia peste vreo 40 de ani Dimitrie al Rostovului și prin care Mitropolitul Petru voia să răspundă multelor acuzații iezuite, că Biserica răsăriteană n'are sfinți de potriva celor din Apus — înțelegem odată mai mult ce nepotrivită a fost judecata rostită asupra marelui îndrumător dela Kiew, când s'a spus că voia să latinizeze Biserica rusească.

Mai importante sunt tipăriturile sale rituale: Liturghier în patru ediții, Evangheliar în două, Psaltire în patru, Octoih în trei, Triod de patru ori, Antologhion de două ori, Cazanie de două ori, lucrări din cari majoritatea vor fi retipărite și la noi, aproape fără schimbare, la Târgoviște, sau mai târziu la Buzău ori Râmnic. Se știe că însăși minunata Cazanie a lui Varlaam, din 1643, care prin originalitatea plăsmuirilor ei stilistice și prin simplitatea exprimării celor mai adânci învățături creștine a contribuit mai mult ca ori care tipăritură veche la păstrarea și adâncirea tradiției noastre de limbă și credință, însăși ea stă în le-

gătură cu Kiewul lui Petru Movilă și cu izvoarele pe cari el i le puse la îndemână, fie la 1629 când Varlaam, pe atunci arhim. la Secu, l-a cercetat în drumul spre Moskova, fie mai târziu. Cu un cuvânt, aproape întreagă cultura noastră bisericească de pe la mijlocul sec. 17, care va duce apoi curând la introducerea limbii române în biserică, stă în directă legătură cu opera binefăcătoare a Mitropolitului Petru Movilă și a ucenicilor săi. Se știe apoi că și a doua mișcare tipografică dela începutul domniei lui Șerban Cantacuzino, începută în 1678 cu cartea „Cheea înțelesului", are începutul tot din Kiewul lui Petru Movilă.

Din punct de vedere teologic și pastoral, dintre cărțile rituale cea mai mare importanță o are voluminoasa tipăritură a Molitvelnicului sau „Trebnicului" lui Petru Movilă din 1646, care a făcut epocă în viața de toate zilele a preoților ruși, după cum opera sa capitală „Mărturisirea Ortodoxă" și „Catechismul" său vor face epocă în toată creștinătatea ortodoxă: slavă, greacă și română. Deoarece din pricina împuținării cărților liturgice și a știutorilor de carte, greșelile și lipsa de uniformitate se introduseseră în multe din bisericile rutene și acestea mai ales prin furișarea de nuanțe și forme catolice în cărțile tipărite de uniți la Roma sau Liow, spunând însă că sunt una cu cele ortodoxe, s'a ajuns dela o vreme la stricarea multor rânduieli de slujbă pravoslavnică. Ca să remedieze răul, Mitropolitul Petru a adunat texte grecești, paleoslave, velico-ruse și a făcut comparații chiar cu molitfelnicele catolice. A luat fiecare slujbă și taină în parte și a reconstituit textul în forma care i s'a părut mai autentică. In fruntea rânduelilor dela fiecare taină a așezat o serie de explicații clare, lămurind și documentând serios rostul și înțelesul liturgic și dogmatic al slujbelor. La fel a insistat cum trebue să fie pregătit sufletește credinciosul pentru primirea fiecărei taine.

Adunând, pe altă parte, într'o carte de peste 900 p., o mulțime de știri autobiografice de prin Ardealul unde Mihai Viteazul a ridicat biserica Mitropoliei din Bălgrad în urma unei minuni a apei aghesmuite, de prin Moldova și Bucovina unde ni se povestește de cumetria tăerii mo-

tului copiilor la vârsta de trei ani, minuni dela Sucevița și Dragomirna, Mitropolitul Petru va încerca în opera intitulată „Lithos sau piatră din praștia adevărului" să justifice întreaga sa operă de redresare a Ortodoxiei. Imitând vorba Cronicarului „nasc și la Moldova oameni", Movilă răspundea regretatului Kasian Sacovici, care acuza Ortodoxia că nu mai produce sfinți: Toate popoarele au patronii lor dintre sfinți, Moscoviții, Rutenii, Moldovenii; iar la acuza că ocupația turcă e pedeapsa pentru greșalele Grecilor replică: Cum stăm atunci cu căderea Romei sub Goți și sub Vandali?

Cred că mă pot dispensa de a mai insista asupra cunoscutei capodopere a ierarhului dela Kiew: *Mărturisirea Ortodoxă*, aprobată de sinodul ținut la Iași în toamna lui 1642 și prin care se fixa în mod definitiv atitudinea ortodoxă atât față de Protestantism cât și față de Catolicism. Ea formează încoronarea activității neobositului ierarh, care pe această cale ne-a dat, după Simbolul Credinței dela Soboarele ecumenice și după Dogmatica lui Ioan Damaschin, cea mai bună și mai răspândită Mărturisire de credință a Bisericii Răsăritului. Tipărită și retipărită de zeci de ori în toate limbile Sud-Estului și Estului european — ultima ediție critică în limba greacă editată fiind la București în 1943 de preot prof. univ. N. Popescu — această lucrare a contribuit într'un chip neasemuit de mult la adâncirea conștiinței ortodoxe în clerul tuturor țărilor răsăritene. Ce bine e că între publicațiile cari cinstesc anul acesta pomenirea a trei sute de ani dela moartea lui Petru Movilă avem reeditată iarăși această frumoasă carte de cultivare a credinței noastre străbune, măcar în traducerea fraților Greceni dela Buzău (1691), cu toate că ne trebue și una mai ușor accesibilă tuturora.

* * *

Petru Movilă a fost fiu de Domn român și prin trezirea conștiinței ortodoxe a fraților săi — pe care a mers până acolo încât i-a convins a pune un bir pe toți credincioșii români pentru a se putea veni în ajutorul fraților și vecinilor, pe atunci aproape toți în crunte apăsări și samavolnicii — a reușit să aducă întregii Biserici ortodoxe

unul din cele mai mari servicii. El a fost ajutat și de alți români, ca frații traducători și gravori Pavel și Ștefan Berindei, de tipografii Timotei Alexandru din Verbița Doljului și de alții, al căror număr și nume nu ni s'a păstrat decât din cuvântul supărat al Cronicarului Jerlici, care, partizan al grupării conservative, antiprogresiste, acuză pe Mitropolitul Petru că se înconjoară numai de slugi valahe. Pentru multele școli și așezăminte de cultură, pe care le-a creat și despre cari spune în testamentul său că-i sunt singurul zălog pentru viața veșnică, și-a dat Petru Movilă toate moșiile și toată agonisita vieții vieții sale, lucru pe care l-au făcut de altfel în măsură destul de remarcabilă și rudele sale, chiar dacă erau căsătorite în familii catolice.

Dar cele mai multe din aceste binefaceri le-a săvârșit pe pământ rutean, după cum și sufletul său — ca unul care a trăit între Ruteni — de durerea țăranului rutean s'a înduioșat și biserica lui a reușit s'o așeze în drepturi și libertăți ca și celelalte confesiuni ale vremii. Pentru că, pe de altă parte, a trăit în Polonia, a fost nobil polon și credincios statului polon, istoricii poloni vreau să-l revendice pentru ei, ca și când ceea ce a realizat el ar fi operă politică polonă, iar nu operă de cultură ortodoxă. In sfârșit, deoarece opera lui culturală și-a dat roadele, mai ales după înglobarea Ucrainei în statul moscovit, istoricii ruși spun că Movilă ar fi fost un rus. Noi credem că fiecare au numai o parte de adevăr: Petru Movilă a fost un dar românesc făcut ortodoxiei întregi, după cum peste un veac și jumătate Paisie Velicikovski a fost un dar ucrainian făcut întregului Răsărit dreptcredincios.

In numele unei vieți spirituale înțelepte, pe care o baza pe luminile progresiste ale culturii și științei, împreunând strădanie și ban românesc cu toleranță a statului polon, căruia i-a știut impune respect și i-a știut smulge concesiuni, adăugând sprijinul efectiv al mulțimilor rutene, cazace și mai târziu rusești, Mitropolitul Petru Movilă ne-a dat o pildă cum s'a putut realiza acum 300 de ani, pe deasupra diferențelor politice și a intereselor de dominare ale unora, o unitate a spiritului, a muncii renăscătoare, a toleranței, a înțelegerii și progresului. Dea Dumnezeu ca

acest al treilea centenar al morții lui să ne facă să înțelegem că o asemenea convietuire și realizare e posibilă în aceste părți de loc, care au suferit atâta, numai când ne lăsăm dominați de dorul după cât mai multă, cât mai adevărată și mai creștină cultură și știință, așa cum le-a avut și realizat Petru Movilă.

Notă. In afară de indicațiile bibliografice pomenite in lucrarea subsemnatului: „Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Sinodul dela Iași, Sibiu", 1943, a se vedea contribuțiile prof. P. P. Panaitescu: Petru Movilă și Românii in „Biserica Ortodoxă Română" 1942, p. 403—420, precum și studiul introductiv la ediția grecomână a „Mărturisirii Ortodoxe", București, 1943, scris de Preot Prof. N. Popescu. A se vedea și lucrarea lui Ed. Winter: Byzanz und Rom im Kampf um die Ukraine, ipzig, 1942.

MITROPOLITUL SIMION ŞTEFAN[1]

de

Prof. TULIU RACOTĂ
Directorul liceului de băeţi, Sighişoara

Din pricina lipsei de documente, viaţa lui Simion Ştefan este foarte puţin cunoscută. Nu cunoaştem anul naşterii, nici locul şi nici originea familiei. A studiat la şcoala de predicatori şi institutori din Alba Iulia, deschisă de stăpânii vremii ca să convertească pe Români la calvinism. Aici a învăţat ungureşte şi latineşte şi a fost crescut în spiritul calvin dispreţuitor în deosebi faţă de aceia care mai oficiau serviciul divin în limbile ajunse neînţelese, ca „Papii de Râm şi cei băraţi leanişi şi patări". S'a călugărit la mânăstirea Bălgradului, ortodoxă odinioară şi calvină acum, şi a ajuns „păstoriul cel dintâi" (protopop) al Bălgradului. S'a bucurat de dragostea tuturora, chiar şi a principelui Rakoczy, „pentru evlavia, bune năravurile şi întregimea vieţii lui" şi pentru adâncimea învăţăturii sale creştine. S'au găsit chiar şi de aceia care să-l dorească mitropolit, în toamna anului 1640, când se mântuise vieaţa lui Ghenadie şi începea o epocă de mai straşnică asuprire a ortodoxismului.

A fost ales mitropolit al Bălgradului în şedinţa solemnă din 4 Martie 1643, când a acceptat şi semnat, alături de protopopii alegători, principalele condiţiuni redactate de Geleji în toamna anului 1640, la care se adăogase restrângerea cercului de acţiune al mitropolitului. Alegerea a fost pe placul lui Rakoczy, care-l recunoscuse în principiu ca vlădică în locul întemniţatului Ilie Iorest.

Din raportul lui Geleji rezultă că acceptarea condiţiunilor, evident potrivnice Bisericii noastre şi obicinuitei

---

[1] Urmare dela p. 387.

sfere de acţiune a mitropolitului, s'a făcut cu destulă greutate.

Deşi Principele îl recunoscuse în principiu ca vlădică, Simion Ştefan a refuzat semnarea reversalului şi a condiţiilor în întâia parte a şedinţe solemne din 4 Martie 1643: condiţiunile erau grele iar cercul de acţiune foarte limitat „deoarece în toată ţara erau douăzeci de protopopiate şi din acestea şaptesprezece erau trecute sub ascultarea" superintendentului. Atitudinea aceasta i-a desmetecit pe unii protopopi trecuţi „sub ascultarea" superintendentului şi „sub protecţia" Principelui, adecă pe unii dintre cei „calvinizaţi", şi i-a îndemnat să spună adevărul: Vreo trei — informează superintendentul pe principele Rakoczy — au spus că ei n'au rupt cu Vlădica românesc... căci *„Românii i-ar ucide cu pietre"*, iar *„preoţii nu i-ar urma"*.

A urmat „multă vorbărie". Protopopii au cerut ca şedinţa să fie amânată „până la ziua sfântului Gheorghe", pentru a avea timp să-i înduplece pe preoţi să primească condiţiunile; şi „dacă-i vor îndupleca" atunci le vor primi şi ei, şi au părăsit şedinţa. Superintendentul i-a readus şi le-a spus pe un ton ameninţător că „dacă scapă prilejul acesta bun... vor fi numai nişte picioare fără cap", adecă fără vlădică. I-a spus şi „vlădicului Popa Ştefan, că dacă nu iscăleşte reversalul, nu poate fi vlădică". Protopopii s'au sfătuit din nou cu „vlădica" Simion Ştefan. In aceste momente, şi-au reamintit de jertfa zadarnică a vlădicului Ilie Iorest, de situaţia umilitoare a Bisericii şi a neamului, cu ţărani prinşi în jugul iobăgiei, cu nemeşi înstrăinaţi — şi chiar de situaţia lor: mulţi erau trecuţi sub ascultarea superintendentului spre a scăpa de sarcinile iobagilor — şi au fost chinuiţi de ameninţarea acestuia că „vor fi lăsaţi fără cap" şi de îngrijorarea că vor fi trecuţi în rândurile iobagilor. Şi apoi acceptarea condiţiunilor nu înseamnă şi calvinizarea Bisericii: preoţimea nu-i va urma. „Şi astfel sfătuindu-se, toţi au iscălit afară de cel din Hunedoara care plecase. A iscălit şi popa Ştefan atât sub condiţiuni cât şi sub reversal".

Cu acest prilej, superintendentul Geleji a făcut o constatare extrem de nefavorabilă propagandei calvine: preoţii şi sătenii sunt refractari oricărei inovaţii, iar protopopii,

dacă trec „sub protecția Măriei Sale" și „sub ascultarea" sa, se văd izolați și chiar atacați de credincioși. De aceea superintendentul, om inteligent și fin diplomat, i-a făcut lui Rakoczy următoarea propunere, pe care a considerat-o salvatoare: „Așa gândesc, milostive Doamne, să las pe popa Ștefan, care din milostivirea Măriei Tale este acum vlădică, să meargă măcar odată între cei de sub ascultarea mea... și adunând preoții români la fiecare protopopie, să-i sfătuiască a primi condițiunile și articolele, căci *fără știrea și îngăduința lui la nimic nu ajung și să le dea poruncă să nu atace pe protopopi*". Amintindu-și însă că „vlădica" Simion Ștefan n'a acceptat condițiile decât *„după multă vorbărie"* și că n'a privit cu indiferență trecerea protopopilor „sub protecția Măriei Sale", a completat propunerea în sensul că „popa" Ștefan să meargă între cei „calvinizați" numai cu popa Gheorghe și cu Molodiț, oamenii de încredere ai superintendentului, *„fără de care să nu vorbească nimic cu nimenea"* și „îndeplinind această (însărcinare) să se întoarcă dela ei *și să nu mai meargă altădată în mijlocul* lor", decât dacă ar fi trimis de superintendent. Propunerea aceasta se va transforma repede în condiție, cum se va vedea.

Din motive rămase încă necunoscute, Simion Ștefan a fost întărit în vlădicie de abia la 10 Octomvrie 1643. Decretul redactat de Geleji în ungurește și tradus de cancelaria Principelui în latinește, e bogat în recomandații, căci sintetizează toate umilințele îndurate de Biserică și mitropoliți în ultima vreme și deschide poarta pentru altele. Mitropolitul va introduce Catehismul în școli și va traduce în fapte principalele condițiuni din 22 Sept. 1640. El nu va supăra „pe ascuns sau fățiș și nici nu va lăsa pe alții să supere pe aceia dintre Valahi, preoți ori țărani" — de nobili nu e vorba fiindcă ei se și calvinizaseră, spre a fi pe placul cârmuirii — „care, îndemnați de Duhul Sfânt", s'au calvinit, „ci pe dânșii îi va încunjura de aceeași iubire de frate ca și pe aceia care ascultă de dânsul și nu va unelti împotriva lor nici o faptă de vrăjmășie în mijlocul poporului, nici pe alții nu-i va lăsa să uneltească". Și ca să vadă și mai bine subordonarea bisericii sale, i-au impus

și alte condiții grele. In ținuturile care, după Rakoczy, fuseseră câștigate de reformă, între care se numără: Alămorul, Orăștia, Hațegul, Hunedoara, Ilia, Crișurile, cele trei protopopiate din Țara Făgărașului și firește, Banatul cu Lugojul și Caransebeșul, deci „în mai bine de jumătate din țară", el va avea „numai atâta drept și autoritate cât i se va îngădui de domnul episcop" calvin; în vlădicia lui vor intra doar comitatele: Alba, Crasna, Solnocul Interior și Mijlociu, Doboca, Clujul, Turda și Târnava, deci aproape „numai provincia pe care o avuseseră odată vlădicii de Vad". „In tot anul va face sobor mare de toți păstorii din vlădicia lui" și orice nedumerire se va aduce înaintea „episcopului ortodox unguresc", adecă a superintendentului și „judecata acestuia o va primi". Tot superintendentul va judeca și în ce privește numirea, păstrarea și scoaterea protopopilor și va revizui, în caz de apel, sentințele pronunțate de vlădică și protopopi „în vremurile când va face cercetarea bisericilor din vlădicia lui".

Nu se știe nimic în legătură cu hirotonirea lui Simion Ștefan. Probabil a fost sfințit la Târgoviște, de mitropolitul Teofil, în anul 1643, când „Craiul" mai avea relații de prietenie cu Domnul muntean. După hirotonire, a rupt legăturile de dependență cu mitropoliile din Principatele dunărene și mitropolitul „conștient de valoarea termenilor" și-a zis „arhiepiscop". Nesocotirea unității ierarhice românești era altă concesie, tot capitală, impusă, odată cu celelalte, mitropolitului nostru.

Natural, Simion Ștefan a făgăduit tot ce i s'a cerut. El a înțeles și de astă dată că e necesar ca'n această vreme, când se deslănțuia asupra ortodocșilor cea mai înfocată propagandă calvină, când luminarea chinuitului popor și naționalizarea literaturii lui religioase erau atât de dorite, să accepte condițiile umilitoare spre a adormi, cel puțin pentru câtva timp, conștiința brutalilor propovăduitori ai calvinismului și a putea evita, sau cel puțin amâna, deslănțuirea luptei pentru distrugerea redutei care ocrotea credința și obiceiurile strămoșești și statornica unitate românească. Astfel a isbutit să nu dea câțiva ani nimic din ce se aștepta dela dânsul, iar când a dat, să nu fie impo-

triva Bisericii sale. Simion Ştefan a ştiut întotdeauna ce şi cât trebuie să facă pentru a nu fi ceea ce doreau puternicii săi patroni: un mercenar al bisericii calvine.

Mitropolitul, care, spre a fi pe placul calvinilor, a memorizat Catehismul din 1640, n'a dat nici o dispoziţie pentru înlocuirea formelor cu care poporul său era deprins şi nici n'a cutreerat Transilvania spre a propovădui noua învăţătură. El nu are vreo legătură nici cu *„Catehismul, summa szau meduva à uluitej şi a kredinciej christinaszkae"*, tradus de predicatorul calvinit Ştefan Fogaraşi din Lugoj şi tipărit la 1648 într'o tipografie cu litere latine, din Alba Iulia, şi desigur s'a bucurat când a văzut că această nouă carte de luptă s'a născut moartă din pricina ortografiei ungureşti şi a sintaxei „barbare". Nu lipsesc nici dovezile că Simion Ştefan a tulburat pe protopopii zeloşi în răspândirea calvinismului când nu erau trecuţi sub „protecţia Măriei Sale", ca Ioan din Crăciunel.

„Arhiepiscopul" nu s'a războit nici cu ortodocşii din Principatele dunărene. A nesocotit, ce e drept, unitatea ierarhică românească şi a întrerupt obicinuitele comunicări frăţeşti cu cei de dincolo de crestele Carpaţilor, dar nu s'a opus răspândirii cărţilor muntene şi moldovene printre credincioşii săi şi schimbului de preoţi şi călugări, cum vor face, în secolul următor, episcopii întăriţi de Viena catolică. Nu s'a războit nici măcar cu ascuţitele „răspunsuri" ale lui Varlaam, deşi putea să dea cartea dorită de calvini. *„Scutul catechizmuşului"*, cu „răspunsu den Scrăptura Svântă" la atacurile lui Varlaam, a apărut foarte târziu (1656) şi prin străinul Gheorghe Csulay, urmaşul lui Geleji († 1649). Simion Ştefan a tipărit — şi încă în tipografia Craiului — numai cărţi care nu jicneau, dar contribuiau la înfrăţirea poporului său prin gânduri luminoase ca acesta: *„Noi dereptu aceaia ne-amu silit de în cât am putut, să izvodim aşia cum să înţeleagă toţi, iară să nu voru înţeleage toţi nu-i de vina noastră, ce-i de vina celuia ce-au răsfirat Rumănii priitr'alte ţări, de ş'au mestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăescu toţi într'un chipu"*.

Deci adevărul spus de cronicarul sas din Sibiul veacului XVII, Gheorghe Hanner, nu e străin nici de su-

fletul lui Simion Ştefan: „Românii măcar de se făgăduiau ascultători superintendentului calvinesc, tot credinţa şi legea cea părintească n'o părăseau, nici cuprindeau înnoirile calvineşti, ci pururea se scârbeau de acelea".

Această tăcere grăitoare, folositoare numai nouă, n'a putut fi pe placul calvinilor. Nemulţumiţi, au şubrezit autoritatea ierarhică şi-au micşorat sfera de acţiune a mitropolitului prin răpirea protopopiatelor şi prin crearea de episcopii separatiste.

In întâia parte a anului 1648 da,r după apariţia „Noului Testament", Gh. Rakoczy „e cercetat cu o supusă rugăminte", de către preotul Ioan din Crăciunel, comitatul Târnavei. Acesta arată „că în slujba sa neavând încă, după cerinţele de acum, o scrisoare de întărire, vlădica l-ar tulbura adeseori în ea rupându-i satele unul de altul". Culegând „informaţiuni sigure despre cinstita purtare şi râvna deosebită a numitului preot Ioan în slujba sa", Rakoczy îl confirmă, în 27 Iunie 1648, în scaunul şi demnitatea de protopop *„împotriva tulburării necuviincioase a vlădicului"* şi îl trece *„în paza şi grija sa milostivă"*, adecă între preoţii calvinizaţi. Tot odată dă ordin preoţilor români de sub ascultarea protopopului din Crăciunel „să-l recunoască drept protopop al lor şi să fie obligaţi faţă de el cu toată supunerea, căci *altfel îşi vor pierde slujba"*. La sfârşitul acestei diplome, este adaosă o notiţă din care rezultă că „în aceeaşi zi şi tot în condiţiuni vădit potrivnice autorităţii ierarhice" a vlădicului nostru, au mai fost trecuţi în situaţia protopopului din Crăciunel încă alţi patru protopopi români.

Se pare că întâia episcopie separatistă, potrivnică autorităţii şi cercului de acţiune al mitropolitului nostru, a fost creată la 1647, când Rakoczy a scos integral toată biserica românească din Ţara Făgăraşului de sub jurisdicţiunea mitropolitului şi a supus-o ocârmuirii protopopului Ştefan din Berivoiul Mare, pe care l-a investit cu drepturi episcopeşti, afară de sfinţirea preoţilor, l-a subordonat numai principelui ţării şi prozelitismului calvin. Au urmat în scurt timp altele, căci tiranic faţă de lucrurile româneşti a fost şi Gheorghe Rakoczy II, principe ardelean dela 15 Octom-

vrie 1648 înainte. Astfel, acesta, la 1650, a dat popii Savul drepturi episcopeşti peste comitatele Solnocului Interior şi Mijlociu, peste Maramureş şi Sătmar şi l-a îndatorat să răspândească: Catehismul, Noul Testament şi Psaltirea, să respecte vechile condiţii şi să asculte în primul rând de superintendent, nu de mitropolit. La un an, Rakoczy a numit episcop al Maramureşului, în locul lui Savul, trecut in Moldova, pe Molodeţ, cu aceleaşi condiţii.

Noua ofensivă calvină l-a strâmtorat peste măsură şi altfel l-a constrâns să ceară „cu umilinţă" menţinerea în „funcţia sa privilegiată". Rakoczy l-a întărit în vlădicie şi i-a dat şi jurisdicţiunea asupra Sătmarului, pe lângă „condiţiunile scrise în decretul decedatului Domn", la 1651. Dar noua confirmare n'a adus nici o modificare în conduita lui Simion Ştefan şi de aceea, nici îndulcirea tiraniei. Ba puternicii patroni ai mitropolitului au devenit şi mai zeloşi. Astfel, în vara anului 1652, când Csulay numea protopop în Maramureş pe Simion Petraşcu şi şi-l subordona cu dela sine putere, fără a se întreba mitropolitul, Rakoczy răpea biserica ortodoxă din Turdaş pe motivul că s'au rătăcit câteva oi în staulul calvin, cum ne spune însuşi preotul de aici într'o notă din 1 Iunie 1655: „Craiul Ardealului, Măria Sa Gheorghe Rakoczy la anul 1652, ne-a luat biserica dimpreună cu pământurile dela câmp şi le-a dat calvinilor... (26 suflete), pentru cari multă vrajbă am avut cu ei. Neputând prididi am fost siliţi a ne face altă biserică şi aceea de nuele".

Cu toată tirania patronilor săi, Simion Ştefan nu s'a înstrăinat de aceia a căror viaţă era înlăcrimată şi nici n'a dat uitării obligaţia de a fi educatorul şi apărătorul acestora.

In scrisul său sălăşluesc gânduri pe cât de luminoase pe atât de neobicinuite pentru vremea aceea. Intr'o vreme când, la noi şi aiurea, elementul esenţial în viaţa de stat era craiul, tiranul, sau boierimea apologiată de Gr. Ureche, Simion Ştefan apare ca apostol al altor vremi şi nu ezită să înfrunte puterile vremelnice şi să arunce, într'o carte menită să ajungă în mâna fiecăruia, chiar a Craiului, gândul despicător de veacuri şi să-l spună răspicat: *„N'au făcut Dumnezău oamenii pentru craiu, ce Dumnezău au rânduit*

craii şi domnii pentru oameni ca să-i socotească şi să-i păzească, cum păzescu şi socotescu şi păstorii turmele lor".

Dar Craiul n'a înţeles gândul nou. Şi astfel Simion Ştefan, apostolul vremurilor noui, a rămas un păstor încătuşat, obligat să înfăptuiască prea puţin din ceea ce simţea. Dar păstor pentru credincioşii săi, pentru toţi credincioşii săi, tot a fost. Pentru a le însenina şi întări sufletul viscolit mereu de duşmanul de totdeauna, s'a închis în chilioara lui şi n'a dat genelor sale somn până ce n'a tălmăcit în aşa fel cuvântul biblic încât să-l „înţeleagă *toţi*", indiferent de stare socială, sau — cum zice chinuitul mitropolit — „*şi mic şi mare*". Tot aşa a fost diriguită şi viaţa preoţilor, căci n'a uitat să le spună că ei sunt ai credincioşilor, nu credincioşii ai lor şi să nu-i lase pe aceştia vreodată lipsiţi de strălucirea sfintelor învăţături spre a ajunge la îndemâna uneltirilor viclene. In 2 Decemvrie 1648, dă chiar ordin preoţilor Măirean şi Pavel să meargă la casa lui Avram Raţ spre a face slujbe religioase, căci acesta şi soţia sa „sunt slabi şi bătrâni" şi nu pot merge la biserică, că-i „foarte departe de casă... şi acum iaste şi vreame tare de iarnă şi grea geroasă".

Un asemenea păstor putea să nu depună râvnă învăpăiată şi pentru recunoaşterea privilegiilor preoţimii sale? Desigur, nu! In schimbul primejdioasei recunoaşteri a atârnării sale de superintendentul calvin, mitropolitul Ghenadie a obţinut în 1638 recunoaşterea vechilor privilegii ale preoţilor români: scutiri de robotă şi dreptul de a se muta, cu ştirea mitropolitului, dintr'un sat într'altul, cu tot ce au. Nobilii hrăpăreţi au nesocotit din nou aceste privilegii şi astfel preoţii au ajuns iarăşi să nu se mai deosebească de iobagi decât prin barba lungă şi potcapul albastru. Reîntoarcerea preoţimii în mizerie şi suferinţă, voită şi exploatată de superintendenţi, l-a mâhnit nespus de mult pe democratul Mitropolit şi l-a îndemnat să ducă lui Rakoczy II în persoană vechile diplome şi să ceară stăruitor confirmarea lor, ceea ce Principele a şi făcut în 28 Ianuarie 1653. Succesul important trebuia, fireşte, adus la cunoştinţa preoţimii. Mitropolitul n'a întârziat să facă şi aceasta „tipărind la Alba Iulia textul latinesc, însoţit şi de traducere

românească, într'o carte din care în timpul de față nu mai există nici un exemplar".

Luminatul mitropolit al Transilvaniei a murit în vara anului 1656, împăcat că n'a fost spre răul bisericii sale și mulțumit că învățăturile tălmăcite și cuprinse în *Noul Testament* și în *Psaltire* merg la inimă ca doina plângătoare.

(Va urma)

CARE-I CEA MAI LUNGĂ EVANGHELIE?

— UN CALCUL ARITMETIC —

de

CONSTANTIN ŞT. STAN

Student la Academia teologică „Andreiană"

Intrebarea ne-a fost pusă, la una din antrenantele sale ore de curs, de către Păr. Profesor Dr. Grigorie T. Marcu, scurtă vreme după intrarea noastră în Teologie. Şi cum răspunsul nostru indica sf. Evanghelie dela Mateiu, care are cel mai mare număr de capitole (28), C. Sa a adăugat că ar fi bine să-şi ia osteneala, careva din noi, să facă un calcul aritmetic atent.

Socotind că timpul cel mai potrivit pentru efectuarea acestei operaţii este vacanţa de vară, cât ce am ajuns acasă m'am aşternut la lucru.

Iată rezultatele acestei numărători, care a fost împreunată pentru mine şi cu un câştig sufletesc deosebit:

TABELA I

Sfânta Evanghelie dela	cuprinde		
	capitole	versete	cuvinte
MATEIU	**28**	**1.071**	**21.757**
MARCU	**16**	**679**	**14.215**
LUCA	**24**	**1.150**	**24.267**
IOAN	**21**	**880**	**18.500**

TABELA II

Distribuirea cuvintelor pe capitole

Capitolul	MATEIU	MARCU	LUCA	IOAN
1	557	858	1.409	964
2	551	642	989	497
3	348	632	737	741
4	495	796	915	1.056
5	984	877	886	956
6	729	1.261	1.105	1.438
7	561	721	1.118	1.029
8	672	812	1.353	1.263
9	722	1.141	1.457	854
10	854	1.134	968	795
11	603	708	1.251	1.080
12	1.032	1.042	1.276	1.057
13	1.174	774	840	844
14	644	*1.538*	806	698
15	718	858	698	602
16	624	421	743	705
17	607	—	736	635
18	841	—	844	915
19	660	—	948	984
20	719	—	934	694
21	1.052	—	734	693
22	778	—	1.380	—
23	767	—	1.134	—
24	959	—	1.006	—
25	908	—	—	—
26	1.515	—	—	—
27	1.276	—	—	—
28	407	—	—	—
Total:	21.757	14.215	24.267	18.500

Concluzii: Mateiu are cel mai mare număr de capitole (28).

Marcu are cel mai mare capitol (14, cu 1.538 cuvinte).

Luca are cele mai multe versete (1.150) și cuvinte (24.267).

Deci: *Medicul antiohian Luca*, învățăcel al sfântului Apostol Pavel, *a scris cea mai vastă Evanghelie* (urmat de sfinții Mateiu, Ioan și Marcu).

Prin cele două scripturi ale sale — Evanghelia a treia și cartea Faptelor Apostolilor — sfântul Luca este *întâiul istoriograf* calificat al Creștinismului primar. Precum observa la una din orele sale de curs Păr. Prof. Grigorie T. Marcu, *sfântului Luca i se cuvine numele de „Părinte al Istoriei bisericești" cu care a fost împodobit Eusebiu al Cezareei († 340).*

† PREOTUL PROFESOR HARALAMBIE ROVENȚA

de

Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Pierderea oricărui om de valoare este dureroasă și costisitoare. Cu atât mai vârtos când moartea vine înainte ca respectivul să-și fi plinit „curgerea" pe pământ.

E acesta, mai proaspăt, cazul Preotului Dr. Haralambie Rovența, titularul catedrei de Exegeza Noului Testament dela Facultatea de Teologie a Universității din București, a cărui neașteptată săvârșire din viață, întâmplată la'nceputul verii acesteia, am anunțat-o in fascicolul precedent al revistei noaste. Il știam suferind în vremea din urmă, dar cei 48 de ani ai săi, pe cari încă nu-i împlinise când rămășițele pământești i-au fost pogorîte'n mormânt, ne făceau să credem că va trece cu bine peste această încercare.

Preotul Prof. H. R. s'a născut la 31 August (st. v.) 1898, în Hodoreasca (jud. Gorj), din familie preoțească. Școala primară și două clase gimnaziale le-a urmat la Târgu-Jiu. Implinind vârsta reglementară (de 13 ani), pe bază de concurs, a intrat ca bursier în Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnic-Vâlcea, pe care l-a absolvit în 1919. In Decemvrie 1923 a obținut diploma de licență la Facultatea de Teologie din București. Intre timp, a făcut diferența de liceu și a urmat cursurile Facultății de Litere din Capitală. Ca președinte al studenților teologi — și apoi al intregei studențimi — a participat intens la acțiunea desfășurată de tineretul universitar pentru propășirea culturii naționale și ameliorarea condițiunilor de viață studențească.

In Dec. 1923 a fost numit profesor suplinitor de Limba Română la Liceul din Târgu-Jiu. După două luni pără-

seşte acest post, plecând în străinătate pentru studii de specializare, fiind îndrumat şi sprijinit în această direcţie de Facultatea de Teologie din Bucureşti. Vreme de trei ani, a urmat cursuri de Exegeză a Noului Testament la Universităţile din Strasbourg-Franţa (Febr. 1924—Aug. 1925) şi Oxford-Anglia (Oct. 1925—Aug. 1927). La Oxford a obţinut diploma în Teologie („Diplome in Theology"). In vacanţe, a făcut călătorii de studii la Londra, Paris, Roma, Neapole, Pompei, Genua, Veneţia, Viena, ş. a.

Inapoiat în ţară, pe data de 1 Noemvrie 1927 a fost însărcinat cu suplinirea conferinţei de Studii biblice dela Facultatea de Teologie din Bucureşti. O lună mai târziu a intrat în cler, fiind hirotonit diacon pentru biserica „sf. Ilie" (Hanu Colţei-Kalinderu) din Capitală.[1]

La 1 Martie 1930 a fost numit profesor de Exegeza Noului Testament şi Ermineutica biblică dela Facultatea de Teologie din Bucureşti. In cadrul concursului, a făcut o lecţie magistrală despre „Corespondenţa sfântului Apostol Pavel cu Corintenii", la desfăşurarea căreia am avut prilejul de-a participa şi noi. Pregătirea temeinică pe care o dovedise, îndreptăţia cele mai bune nădejdi pentru activitatea sa ulterioară la această catedră vacantă aproape un deceniu (1921—1930).[2]

Paralel cu ostenelile desfăşurate la catedră — în cadrele căreia a făcut cursuri memorabile de Introducere şi Exegeză a N. T., Ermineutică biblică, Idiomul grec, Enciclopedie şi Metodologie teologică şi, facultativ, Teologie a Noului Testament — Păr. Prof. H. R. a publicat număroase lucrări de specialitate, dintre cari reţinem:

Originea şi valoarea istorică a Evangheliei după Ioan. Teză de doctorat. Bucureşti, Tip. Cărţilor Bisericeşti 1928, p. 116.

Interpretarea Scripturei după Origen. Râmnic-Vâlcea, Tip. „Cozia" 1929, p. 70.

Epistola către Efeseni a sfântului Apostol Pavel. Introducere şi comentar. Bucureşti, Tip. Cărţilor Bisericeşti 1929, p. 152.

[1] Datele biografice sunt culese din autobiografia („Curriculum vitae") publicată în teza sa de doctorat (p. 111—112), pe care o cităm pe această pagină.

[2] Vezi *Studiul N. T. la noi,* etc. p. 48.

Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 ani (1881—1931). Bucureşti, Tip. Cărţilor Bisericeşti 1932, p. 60.

Epistola întâia către Tesaloniceni a sfântului Apostol Pavel. Introducere şi Comentar. Bucureşti, Tip. Cărţilor Bisericeşti (1938) p. 164.

Pe lângă aceste lucrări de căpetenie, a publicat o seamă de studii, articole şi recenzii,[1] în *Studii Teologice*, publicaţie a Facultăţii de Teologie din Bucureşti, în revista Sfântului Sinod *Biserica Ortodoxă Română*, şi separat.

Cunoştea îndeaproape lipsurile număroase ale literaturii ortodoxe române privitoare la studiul Noului Testament[2] şi s'a străduit să le împlinească. Comentariile la Efeseni şi I Tesaloniceni, înglobate în colecţia *Explicarea Noului Testament* — pe care urmaşul său va trebui s'o continue — sunt mărturie.

Regretatului profesor îi revine apoi meritul de-a fi cerut „o mai mare atenţiune"[3] pentru chestiunile de *Teologie biblică*, şi de-a fi premers cu exemplu la catedră.

Respectuos faţă de literatura patristică, pe care o utilizează copios şi inteligent, proprietar al unui spirit critic ager şi cumpănit, cu vizibile simpatii pentru marii exegeţi anglo-saxoni — din operele cărora a ştiut să culeagă numai ceea ce trebue — profesorul H. R. a fost un teolog neotestamentar de pregătire şi distincţie occidentală, dublat de-un preot tare în convingerile şi orânduelile ortodoxe răsăritene.

Râvna sa de-a contribui la ridicarea ştiinţelor neotestamentare ortodoxe române a fost mare şi luminată. Intr'o scrisoare pe care ne-a trimis-o în cursul răsboiului, ne împărtăşia planul său de-a edita o publicaţie periodică de specialitate întitulată *Revista Biblică* şi ne făcea, cu ama-

---

[1] Iată câteva: *Limba şi stilul sf. Apostol Pavel*, Bucureşti 1929; *Esenţa şi rolul credinţei în Teologie*, Buc. 1932; *Cine a scris Epistola către Ebrei?* Buc. 1933; *Iubirea creştină*, Buc. 1936; *Rolul Bibliei în formarea limbii literare*, Buc. 1936; *Religia ca factor educativ în Stat*, Buc. 1944. — La acestea mai trebue adăugată frumoasa prelegere despre *Omul lui Hristos*, rostită la deschiderea cursurilor Facultăţii de Teologie din Bucureşti, în anul universitar 1944—45 (10 Ian. 1945), apărută în revista „Biserica Ortodoxă Română" anul LXIII, 1945 nr. 6 p. 242—262.

[2] Vezi *Studiul N. T. la noi*, etc. p. 57.

[3] *O. l. c.*

bilitatea ce-l caracteriza, invitația de-a participa la munca de organizare și alimentare a ei.

Acum, urzitorul acestui plan nu mai este între noi. De pe celălalt tărâm, duhul lui ne îndeamnă stăruitor să nu suferim spini și pălămidă pe calea netedă ce a deschis-o.

Și, mai ales, să nu uităm — oricât de puțini am fi numeric, cei ce ostenim în aria studiilor neotestamentare — că puterile ce ni le-a hărăzit Dumnezeu nu avem dreptu, să le irosim pe alte tărâmuri, atâta vreme cât lipsurile indicate de pururea pomenitul profesor continuă să dăinuiască.

MIŞCAREA LITERARĂ

Prot. Dr. *Sofron Vlad:* UN PĂSTOR MODEL — SFÂNTUL APOSTOL PAVEL. (Biblioteca „Biserica Bănăţeană" nr. 2). Timişoara, Editura Episcopiei ortodoxe române 1946, p. 244.

Spre deosebire de alte ştiinţe, Teologia trebue să aibă aderenţe manifeste la viaţa deobşte; altminteri folosul ei este discutabil, dacă nu deadreptul inexistent. Omul de ştiinţă sfântă, oricât de dotat ar fi, nu se poate izola în sfera rarefiată a speculaţiunilor abstracte, aşa cum arborele cel mai falnic nu poate străpunge văzduhul cu coroana sa de verdeaţă decât atâta vreme cât rădăcinile sale sfredelesc în adâncuri măruntaele solului darnic în care au crescut. Creştinul, indiferent de condiţia sa socială sau de posibilităţile sale culturale, nu învaţă *ca să ştie,* ci *ca să ştie ce să facă* pentru ca să crească până la statura bărbatului desăvârşit, până la vârsta deplinătăţii lui Hristos (cf. Efes. 4, 13) — adică să se mântuiască. El este înainte de toate şi mai presus de orice „făptură a lui Dumnezeu, zidită în Hristos Iisus spre (săvârşirea de) fapte bune" (Efes. 2, 10) şi ţinta către care aleargă este dobândirea stării în care aflându-se mutat, se poate spune că este „plin de toată plinătatea lui Dumnezeu" (Efes. 3, 19).

Ştiinţa teologică trebue să sprijinească statornic elanul spre desăvârşire, după ce a stârnit râvna sfântă de creştere întru Hristos şi a deschis gustul expansiunii duhovniceşti.

De sigur, e de mare însemnătate *să ştim* cât mai mult despre Hristos, despre Pavel, despre Ioan, Petru şi ceilalţi luceferi ai veacului de'nceput al creştinismului. Dar mai important este *să-i urmăm* pe căile aspre călcate de paşii lor sfinţiţi, să facem din ei *pilde de viaţă, lege mai presus de orice lege* pentru conduita noastră de fiecare clipă. Un raţionament foarte simplu e concludent în această privinţă: Ei au isbutit să străbată calea care sue de pe pământ la cer; ca să isbutim şi noi, vom face cum am făcut ei. Iată toată taina ştiinţei creştine, destăinuită în Hristos şi'n următorii Lui.

Gândurile aşternute aci ne-au fost împrospătate de lectura cărţii protoierului Dr. S. V., titularul catedrei de Noul Testament dela Academia teologică din Oradea-Timişoara. Sf. Apostol Pavel, aşa cum l-a văzut de astădată păr. S. V., e un element ilustrativ de prim ordin a celor spuse mai sus.

De sigur, personalitatea şi opera complexă a Apostolului neamurilor, cari alcătuesc un întreg armonic, şi de aceea indivizibil, sunt osebit de interesante ca sursă inepuisabilă pentru teologul speculativ.

Dogmatica, Morala, Mistica şi Filosofia creştină îi sunt tributare dearândul — şi întru totul — acestui geniu al creştinătăţii primare şi de totdeauna. Toate îşi trag sevele de viaţă dătătoare, în măsură considerabilă, din lăsământul său scripturistic şi din fragmentele păstrate de „doftorul" Luca în cartea Faptelor Apostolilor. Toate mai au încă de învăţat mult şi multe din cele ce-a spus şi a făcut neostenitul apostol.

Pe lângă acestea, sf. Apostol Pavel rămâne peste ani şi peste vremi *tipul împlinit* al misionarului creştin asvârlit de-o neînţeleasă vocaţie, a cărei obârşie zace 'n înalturile din care ne vine „toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit", între păgânii cari n'au ajuns la lumina cunoştinţei.

...Şi nu mai puţin între creştinii de felurite tensiuni duhovniceşti.

In această ultimă ipostasă ni-l zugrăveşte păr. S. V.

O încercare similară a făcut, la noi, preotul Const. Provian (Sf. Apostol Pavel. Studiu asupra personalităţii şi asupra activităţii sale practice. Buzău 1921), o nădejde a Teologiei ortodoxe române pe care mormântul a stins-o prea de vreme. Chiar dacă această lucrare ne-ar fi lipsit, şi — peste tot — chiar dacă ştiinţa teologică occidentală de ambele culori confesionale nu s'ar fi sesizat câtuşi de puţin de această lature fecundă a excepţiei pauline, teologul ortodox răsăritean găsia o încurajare şi un îndemn la o astfel de întreprindere în faptul că *cea mai mare parte a ştiinţei Teologiei pastorale se întemeiază pe material şi experienţe pauline.* Dacă Iisus Hristos rămâne în veci *Păstorul cel bun* care sufletul şi-l pune pentru oile Sale, Pavel apostolul reprezintă întruchiparea fără egal a *păstorului model, latifundiar* al aptitudinilor înăscute şi dobândite fără de cari calificativul acesta se poartă în mod abuziv, dacă-l poartă cine nu le posedă în totalitatea lor, şi'n optimă calitate.

Cartea păr. S. V. n'are caracter demonstrativ, ci descriptiv. Autorul constată şi expune evidenţe. Şi acest lucru îl face complect şi frumos. Omul care a putut cere creştinilor din Filipi şi Corint să se facă următori ai lui şi ai celor cari se poartă după pilda sa (cf. Filip. 3, 17), bine ştiind că el însuşi n'a făcut altceva decât să se ia după Hristos (cf. I Cor. 11, 1), vorbeşte unui şir de generaţii mireneşti şi mai ales, preoţeşti, cari acopăr uriaşul spaţiutempor al dintre veacul apostolic şi superbele împliniri ale parusiei.

Toate elementele cari au rotunjit personalitatea pastorală a sfântului Apostol Pavel sunt luate 'n considerare cu atenţiune de exeget şi valorificate cu însufleţire preoţească de către păr. S. V., pentru preoţimea vremii noastre. Cartea este un exemplu de aşezare inteligentă şi entuziastă a ştiinţei exacte în slujba vieţii adevărate.

Nu ne oprim la detalii. Dărăburindu-le aci, cititorul s'ar putea simţi ispitit să se dispenseze de lectura unei cărţi care înalţă, instruieşte şi fortifică.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

P. Deheleanu: FRUMUSEŢI LITERARE ÎN SFÂNTA SCRIPTURĂ. Cu o prefaţă de Gala Galaction. Arad 1946, p. 80.

În anul 1929, P. Sf. Episcop Nicolae Colan al Clujului, pe atunci rector al Academiei teologice „Andreiane", a purces la lărgirea câmpului de acţiune al revistei noastre, al cărei director era, adăugându-i o publicaţie auxiliară menită să popularizeze problemele de cultură religioasă în rândurile intelectualilor noştri mireni. A botezat această colecţie, simplu şi potrivit, *Problemele Vremii.* In fruntea ei a aşezat o broşură intitulată *Biblia şi Intelectualii* (p. 80). O prefaţă explicativă, două capitole scurte despre „cartea care cucereşte lumea" şi locul ei în preocupările intelectualilor vremii noastre, acopăr jumătate din cuprins. Cealaltă jumătate oferă o culegere „din cuvintele Scripturii" ambelor Testamente.

Pe vremea aceea, împerecherea de cuvinte „criză de hârtie" lipsia din uzul vorbirii. Broşura a avut un tiraj respectabil; şi cu toate acestea, abia apăruse şi a şi dispărut. Experienţa reuşise întru totul. Era o indicaţie îmbucurătoare şi osebit de preţioasă această „dispariţie".

A urmat apoi *Rolul Bibliei în formarea limbii literare* (Bucureşti 1936), scrisă de regretatul teolog neotestamentar Preot Prof. universitar Dr. Haralambie Roventa, şi broşura I. P. C. Arhim. mitrofor Prof. universitar Dr. Iuliu Scriban, intitulată *Biblia ca unealtă culturală* (Curtea de Argeş 1938), — semn lămurit că problema *popularizării* Sfintei Scripturi intrase în preocupările atâtor distinşi ostenitori pe tărâmul studiilor biblice.

Protoiereul Dr. Petru Deheleanu, profesor de Noul Testament la Academia teologică din Arad, a adăugat genului ilustrat de lucrările menţionate mai sus, o contribuţiune ocazională: *Frumuseţi literare în Sfânta Scriptură*, apărută în volumul omagial închinat I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului la douăzeci de ani de arhipăstorire (Sibiu 1940, p. 778—792). Amplificată şi pe alocuri schimbată, contribuţiunea aceasta a apărut recent la Arad, cinstită fiind cu o prefaţă a renumitului teolog şi literat Păr. Prof. univ. Dr. Grigorie Pişculescu (Gala Galaction).

Am recitit antrenantul studiu de odinioară, crescut peste ani la dimensiuni de volum, cu bucuria (destul de rară) cu care întâmpini o noutate de domeniul preocupărilor tale de specialitate. Păr prof. P. D. vădeşte o maturitate publicistică a cărei relevare e obligaţie profesională — şi nu simplu gest de complezanţă din partea unui coleg de studenţie şi, acum, de catedră. Îşi propune să demonstreze o realitate — prezenţa în Biblie a genurilor literare consacrate (parabola, schiţa, naraţiunea, oratoria, poesia. meditaţia, figurile de stil, fragmente dialectice, exemple de logică şi viziuni profetice) — iar demonstraţia o operează cu o stăruinţă pilduitoare, ilustrând copios, dela sursă, fiecare compartiment al lucrării sale.

Privită chiar numai ca operă literară — mai precis: ca depozit de opere literare — Biblia deţine întâietatea în cărturăria lumii. Va-

loarea istorică, dogmatică şi etică a cuprinsului ei este mai presus de orice comparaţie. Circulaţia ei — fără egal, la toate seminţiile de pe scoarţa pământului. Un studiu migălos şi atent ca acela al păr. P. D. te încredinţează că nici din punct de vedere estetic literar nu-şi merită mai puţin calificativul de „Cartea cărţilor".

Totuşi, mai presus de orice, Biblia rămâne fântână nesecată de înţelepciune dumnezeească şi isvor de mântuire. In această privinţă păr. P. D. are câteva pagini (5—9) de precizări preţioase, în cari întâlnim şi unele accente de pledoarie bine plasată.

Numai cu verdictul mortal pe care-l rosteşte la adresa Ermineuticei tradiţionale nu suntem pe deplin înţeleşi. Rolul pe care i-l circumscrie în cadrele preocupărilor noastre de specialitate (vezi p. 8) e simpatic, dar prea strâmt în perspective. Indiferent de soarta amarnică ce i-a fost rezervată în învăţământul teologic superior — unde este asvârlită la periferii sau deadreptul inexistentă în programul de cursuri — Ermineutica rămâne „cheia interpretării Sfintei Scripturi". Absorbită sau nu de Exegeză, nu putem uita că facem statornic Exegeză în conformitate cu canoanele bine definite — şi încheiate — ale acestei ştiinţe. Exegeza mea nu se deosebeşte, structural, de exegeza colegului profesor de N. T. dela Arad, care-i păr. P. D., pentru că respectăm, nemărturisit, aceleaşi reguli de tâlcuire a cuvântului inspirat. Studenţii noştri pot să înveţe aceste reguli metodic, separat; cu alte cuvinte, să asculte cursuri speciale de Ermineutică. Dar le pot învăţa şi împrăştiat, învăţând Exegeză aşa cum le-o propunem noi, sau cum o află în Comentariile a căror utilizare le-o recomandăm în complectarea cursurilor. Făcând exegeză, noi facem ştiinţă; şi ca atare, nu ne putem sustrage obligaţiei de-a arăta, dela caz la caz — şi mai cu osebire când discutăm fragmente controversate — *de ce* interpretăm aşa, şi nu altfel. Justificând pe acest „de ce", facem, nesilit, Ermineutică.

Suntem siguri că aceasta e procedura pe care o agreează şi o urmează şi distinsul nostru coleg păr. P. D. Dar atunci nu mai putem accepta o afirmaţie ca aceasta: „*Totuşi, Ermineutica şi-a greşit ţinta încât cu ea în mână poţi fi ortodox veritabil, dar poţi fi sectar irefutabil*" (p. 8). Ceea ce însemnează că în concepţia păr. P. D. ştiinţa aceasta are o elasticitate care-i spală limitele. Nu! Cu Ermineutica *noastră* (şi, dacă am înţeles bine, păr. P. D. despre *aceasta* se rosteşte) nu poţi fi sectar irefutabil, aşa cum despre cel ce stă sub poruncă nu se mai poate spune că lucrează după bunul său plac.

Ne-am permis să observăm cândva că protestantismul n'are o Ermineutică, n'o poate avea. Principiul liberei interpretări a Sfintei Scripturi exclude o asemenea ştiinţă normativă (vezi lucrarea noastră *Studii Biblice*, Sibiu 1940, p. 76 urm.). Noi, şi romano-catolicii, avem. Nu ne simţim incomodaţi de prezenţa ei câtuşi de puţin. Ajutoraţi, da. Cu ea alăturea avem simţământul de siguranţă că putem să nu greşim, chiar dacă, formal, ne deosebim în soluţii. Ermineutica ne

ajută să ne punem de acord cu *interpretarea tradițională*, neîngrădindu-ne libertatea de-a excela în strălucirea formei și'n despletirea nuanțelor.

Sectarul, care-i un rod al măririi producției protestante, nu poate avea, obiectiv, acest simțământ de siguranță, care în proprietatea Bisericii se chiamă infailibilitate, chiar dacă-și închipue că-l are.

Rugăm pe păr. P. D. să nu ne considere partizan al cine știe cărui antiprogresism științific. Un simțământ de elementară onestitate profesională ne-a încurajat să facem remarca de mai sus, care poate deveni prilej de discuții mai ample, nelipsite de folos nici pentru noi doi, și nici pentru propășirea științei pe care o slujim — preoțește și academic — amândoi.

Revenind la admirabila carte pe care a publicat-o, poftim oricui — adică și preoților și laicilor — privilegiul înălțătoarei petreceri în duh cu care este împreunată lectura ei.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

ANUARUL ACADEMIEI TEOLOGICE ORT. ROM. „ANDREIANE" DIN SIBIU — XXII (IV) — publicat de Dr. *D. Stăniloae* rector. Sibiu, Tip. Arhidiecezană 1946, p. 86.

Un anuar este cartea de vizită a unei instituții. In fond, anuarele au un anumit rol documentar și înfățișează icoana fidelă a activității desfășurată în decursul unui an de instituțiile cari le redactează. Prin înseilări de date, cari sunt expuse cu exactitate și fără comentarii de autoelogiere, se urmărește în primul rând ca cei ce-l răsfoiesc să fie puși în posesia unor adevăruri, și anume despre cele înfăptuite în perioada de timp la care se referă anuarul.

Anuarul Academiei teologice „Andreiane" ort. rom. din Sibiu pe anul academic 1945—46, publicat cu multă îngrijire de P. C. Păr. Dr. Dumitru Stăniloae, rectorul Academiei, se impune tocmai prin seriozitatea cu care a fost redactat, continuându-se astfel o frumoasă tradiție a acestei instituții.

Cuprinsul anuarului este deschis de studiul intitulat „O știință nouă: *Istoria vremurilor neotestamentare*" — Posibilitatea, limitele și cuprinsul ei — semnat de C. Diacon Prof. Dr. Grigorie T. Marcu. Acest studiu prezintă fără îndoială o importanță netăgăduită, ținând mai ales seamă că cercetările studiului Testamentului Nou, azi, reprezintă unul din capitolele cele mai însemnate ale Teologiei.

După ce arată la început (p. 4—8) științele ce stau la baza „înțelegerii aprofundate, fidele, exacte" a Testamentului Nou, cuprinse toate în „sistemul Studiului biblic al Noului Testament": Exegeza, Ermineutica, Introducerea în N. T., Istoria limbii originale a cărților N. T., Arheologia biblică, Teologia Noului Testament, autorul intră (p. 9) în miezul problemei, desvoltând a șaptea ramură a studiului biblic al T. N.: Istoria vremurilor neotestamentare.

Această știință nouă se impune datorită faptului că fără „luminile ei, istoria originii creștinismului este amenințată să se transforme într'o falsificare grosolană" (p. 11). Istoria vremurilor neotestamentare — după cum ne arată profesorul de exegeză, „înglobează stările religioase-morale și politice-sociale existente în iudaism și în lumea greco-romană, în vremurile de început ale creștinismului" (p. 19). Din cercetările făcute dealungul anilor și din preocupările sale de specialitate, autorul conchide că această știință nouă trebuie să intre în programul școalelor superioare de teologie, pentru a se prinde astfel ritmul occidental al științelor biblice (p. 27).

Studiul al doilea: „*Valoarea argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu*", semnat de C. Diacon Prof. Dr. Emilian Vasilescu (p. 28—67), în domeniul Teologiei apologetice este cât se poate de bine venit, mai ales datorită faptului că, dela Kant încoace, valoarea argumentelor raționale a fost în parte contestată.

Autorul urmărește în primul rând să constate pe ce linie s'ar putea angaja mai cu folos cunoașterea lui Dumnezeu în ortodoxie, decât în curentele de cugetare religioasă occidentală. Pornind dela această premisă, în pagini frumoase, Păr. Prof. Dr. Em. Vasilescu, prin documentare serioasă și cercetări minuțioase la diferiți cugetători cu renume, ajunge la concluzia că „gnoseologia ortodoxă nu ne îngăduie nici nesocotirea cunoașterii indirecte și deci a argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu" (p. 66), și că dând acestor argumente o valoare netăgăduită, „aceea de a completa și preciza cunoașterea directă... a simțului religios — gnoseologia ortodoxă rămâne consecventă cu Sf. Scriptură, cu gândirea patristică și cu nouile orientări ale filosofiei" (p. 67).

Partea a II-a a acestui anuar (p. 68—84) cuprinde obicinuitele date școlare, cronica anului și activitatea Societății academice a studenților teologi „Andreiu Șaguna", toate fiind mănunchiul unei frumoase și rodnice activități, împreună cu laudabila colaborare dintre profesori și studenți, cu năzuința de a se ajunge la consolidarea Teologiei românești, prin educarea preoților într'un spirit cât mai adecvat cu năzuințele Bisericii noastre.

Diacon EUG. MUNTEANU

CRONICĂ

TÂRNOSIREA BISERICII MÂNĂSTIRII BRÂNCOVEANU. La praznicul de pomenire a Adormirii Maicii Domnului, sfânta mânăstire Brâncoveanu dela Sâmbăta de sus a fost inundată de aproape zece mii de închinători veniţi din toate părţile ţării. I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului dăduse de veste obştei dreptcredincioase, din bună vreme, că a decis să săvârşească în acea mărită zi târnosirea sfântului lăcaş de închinare al restauratei ctitorii brâncoveneşti.

Inconjurat de un mare sobor de preoţi şi diaconi, I. P. Sf. Sa a săvârşit slujba sfinţirii bisericii, iar în cursul sfintei Liturghii, îngenunchind împreună cu tot norodul, a citit trei molitve pentru ploaie.

In cuvântarea rostită cu acel prilej — purcezând dela certitudinea biruinţei prin suferinţa pentru Hristos, aşternută de Apostolul neamurilor în Epistola către Romani (8, 35, 38—39) — I. P. Sf. Sa a evocat trecutul mucenicesc al sf. mânăstiri Brâncoveanu, insistând asupra faptului că prin opera de restaurare a râvnit nu numai să refacă zidurile dărâmate de potrivnicii credinţei noastre, ci mai ales să creeze acolo un staul de reculegere, de căinţă, de mângâiere, de lumină şi întărire duhovnicească. Călugărilor evlavioşi pe cari i-a pregătit anume pentru lucrarea de primenire duhovnicească în slujba căreia stă ctitoria brâncovenească, I. P. Sf. Sa le-a adresat un cuvânt de părintească preţuire.

Ca şi ctitorul ei, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae a închinat sfântul lăcaş ce s'a sfinţit Maicii Domnului, a cărei Adormire devine astfel zi de hram.

Pentru toată strădania luminată ce a depus-o în reînvierea acestei sfinte mânăstiri, C. Ieromonah Serafim Popescu a exprimat I. P. Sf. Sale mulţumirile soborului călugăresc şi ale închinătorilor.

Praznicul s'a încheiat cu o adunare a societăţii misionare „Oastea Domnului".

Dr. GRIGORIE T. MARCU

NOTE ŞI INFORMAŢII

ÎN indoita sa calitate de şef al Guvernului şi interimar al departamentului Cultelor, dl Primministru Dr. Petru Groza a adresat, in 15 Aug. a. c., un inimos apel preoţimii, cerându-i să se asocieze fără preget la campania de combatere a urmărilor secetei. Iată textul apelului:

Ca fiu credincios al Bisericii străbune şi ca unul care m'am străduit şi mă străduesc ca in aceste vremuri de înoire a orânduirilor vieţii obşteşti în toate sectoarele ei, Biserica şi toate cultele să fie chemate a-şi uni efortul lor cu efortul guvernării democratice şi să-şi afirme prin aceasta vitalitatea şi dragostea curată de popor, mă adresez slujitorilor altarelor tuturor cultelor ţării, făcându-le chemarea de a sta alături de poporul greu încercat de năpasta secetii din anul acesta.

Fac apel la priceperea, la puterea lor de muncă şi de jertfă, precum şi la patriotismul lor încercat, ca să-şi mobilizeze toate puterile şi să intre în bătălia pe care am declanşat-o pentru ajutorarea regiunilor bântuite de secetă.

Pâinea cea de toate zilele trebue nu numai cerută, ci şi câştigată şi asigurată pe seama tuturor fiilor patriei.

In acest scop, am înfiinţat un Comandament unic sub preşedinţia dlui ministru profesor univ. Traian Săvulescu, secretarul departamentului Agriculturii.

Acest Comandament, prin aparatul tehnic şi prin toate mijloacele cari i s'au pus la dispoziţie, intră în acţiune generală pe ţară, pentru ajutorarea celor loviţi de secetă.

Cer tuturor slujitorilor altarelor din intreaga ţară să colaboreze cu organele acestui Comandament, să le stea la dispoziţie prin tot ce pot, şi să treacă imediat la acţiune chiar din iniţiativă proprie, pentru combaterea urmărilor grave ale secetei.

Bătălia începută este impusă de nevoile economice ale poporului, dar ea va constitui şi un examen hotărîtor pentru toţi slujitorii altarelor, examen al cărui rezultat va fi apreciat după cuviinţă şi cu dreptate de către guvern şi de către popor.

ACADEMIA Română, în şedinţa din 30 Maiu a. c., a proclamat membru de onoare al ei pe P. C. Iconom Stavrofor Dr. *Gheorghe Ciuhandu*, consilier eparhial î. r. la Arad şi preşedintele Asociaţiei „A. Şaguna" a clerului ortodox din Mitropolia Ardealului.

Motivarea oficială a acestui act arată că cinstitoarea distincţie i-a fost acordată „în semn de înaltă apreciere a îndelungatei activităţi culturale şi a celei desfăşurate în câmpul istoriografiei române transilvane".

Iubit şi stimat de ierarhi şi preoţime pentru distincţia personalităţii sale preoţeşti, iar de oamenii de ştiinţă preţuit fără rezerve pentru studiile sale ample şi inedite, Păr. Gh. Ciuhandu este membru al grupării revistei noastre încă dela urzirea ei.

Un motiv mai mult pentru ca să ne bucurăm din plin de intrarea P. C. Sale în areopagul culturii româneşti şi să-i exprimăm înflăcăratele noastre felicitări.

*

TITULARUL departamentului Artelor şi ad-interim al Cultelor, dl prof. Mihail Ralea, a fost numit reprezentant diplomatic al României la Washington (USA).

Până la numirea unui titular, conducerea Ministerului Cultelor a fost preluată de dl Dr. Petru Groza, preşedintele Consiliului de miniştri.

Soluţionarea provizorie a vacanţei dela Culte, care durează de multă vreme, este cât se poate de fericită. Primul ministru al ţării, prin trecutul său de participare activă la desfăşurarea vieţii bisericeşti de dincoace de Carpaţi, şi prin interesul ce l-a manifestat statornic faţă de sfânta instituţie de când deţine frânele guvernului, era cel mai indicat dintre membrii cabinetului actual să ia, vremelnic, conducerea departamentului Cultelor. Membru marcant al Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei noastre de peste trei decenii, în era democratică instaurată acum doi ani dl Prim-ministru Dr. Petru Groza a isbutit să determine o atitudine favorabilă Bisericii strămoşeşti din partea tuturor grupărilor politice cari participă la opera de refacere a ţării, întreprinsă de guvernul de largă concentrare democratică pe care-l prezidează dsa. Această atitudine s'a vădit mai ales cu prilejul săvârşirii reformei agrare, când modestele bunuri aflătoare în proprietatea Bisericii au fost exceptate dela expropriere fără nici o discuţie.

Cunoscând pe deplin realităţile vieţii noastre bisericeşti, prezenţa Primului ministru la cârma Ministerului Cultelor e o chezăşie că afacerile pendinte de acest departament se desvoltă în făgaşul lor firesc.

*

MINISTERUL Educaţiei naţionale a trecut în seama Episcopiei ortodoxe române a Orăzii liceul de băeţi care poartă numele pururea pomenitului mecenat al Bisericii noastre Emanoil Gojdu.

Transformarea acestei instituţii de stat în liceu confesional coincide cu împlinirea unui deceniu de când P. Sf. Episcop Dr. Nicolae Popoviciu păstoreşte cu râvnă şi pricepere Eparhia Orăzii. Incercatele aptitudini educative şi organizatoare ale P. Sf. Sale vor face din acest liceu — suntem siguri — o instituţie de model.

*

LUMINA CREŞTINĂ. Aşa se chiamă proaspătul organ al U-

niunii preoţilor democraţi din România, care apare în Capitală.

Numărul 3—4 (15 Aug. a. c.) al acestei publicaţii bilunare — singurul care ne-a parvenit până acum — are o ţinută sobră şi distinsă, care cinsteşte deopotrivă pe urzitorii şi pe scriitorii săi. Problemele de viaţă bisericească tratate în coloanele sale, sunt de netăgăduită actualitate. Discutarea lor, clară şi cuviincioasă.

Remarcăm în numărul citat declaraţiile dlui Prim-ministru Dr. Petru Groza, privitoare la rolul Bisericii în lumea nouă. Ideile articulate în această mărturisire au format altă dată obiectul atenţiunii noastre (vezi RT XXXV, 1945 p. 149 urm.).

Păr. Dr. I. Vască, secretarul general al Ministerului Cultelor şi preşedintele UPDR, scrie despre încadrarea preoţilor în ritmul nou de viaţă democratică a ţării noastre.

Condeiul ager al talentatului publicist bisericesc Păr. G. Chiriac, biciuieşte cu egală vigoare creştinismul de faţadă al atâtor intelectuali de-ai noştri, şi creaţiile artificiale cari au năpădit aria literaturii teologice. Articolul său, curajos şi suculent, merită osebită atenţiune.

Sprintene şi bine închegate sunt „mărunţişurile" acestui organ, mai ales cele semnate D. V. B. Autorul lor ştie ce să scrie — şi cum să scrie.

Am lăsat înadins la sfârşit problema relaţiilor dintre bisericile surori română şi rusă. Strângerea şi adâncirea legăturilor de prietenie între aceste două biserici ortodoxe este, cum spune Păr. Gala Galaction, „o datorie între vecini". Colaborarea lor — adăogăm noi — o poruncă ortodoxă. Indicaţii practice în acest sens dă Păr. prof. Dr. Liviu Stan, într'un articol cu caracter programatic: schimb des de vizite între reprezentanţii celor două biserici; schimb de studenţi teologi, reviste şi publicaţii ştiinţifice-bisericeşti; cursuri de — şi în — limba rusă la şcolile noastre superioare de Teologie; crearea unui oficiu de procurare şi răspândire a cărţii teologice ruseşti; încurajarea traducerilor din teologia rusească; cicluri de conferinţe despre biserica, arta şi cultura religioasă rusească, cu participarea secţiei bisericeşti a ARLUS-ului.

Motivele conlucrării dintre cele două biserici surori sunt număroase şi tari. Dorinţa de colaborare, la fel de vie şi'ntr'o parte şi'n cealaltă. Să nu zăbovim a face uz de ele, cu râvnă creştinească şi cu sinceritate ortodoxă.

CITIM în „Lumina Creştină" că un preot, înainte de a-şi lua în primire apostolia de păstor duhovnicesc al unei uzine, a petrecut câteva săptămâni între viitorii săi enoriaşi în salopetă.

Altul a muncit şase luni cot la cot cu lucrătorii unei fabrici al cărei preot avea să devină după aceea

Cazurile acestea s'au petrecut în cursul recentului războiu. Unde, nu ni se spune.

Ele sunt, fără îndoială, impresionante.

In perioada de reconstrucţie de după 23 August 1944, preotul ortodox român G. I., administrator parohial în A., centru carbonifer de pe Valea Jiului, a coborît de câteva ori în mină.

...Nu ca să vadă mina. O văzuse altădată, căci el însuşi se trage din spiţa celor ce scormonesc măruntaiele pământului în căutarea aurului negru.

A muncit la rând cu cărbunarii; a ieşit din mină cu chipul înegrit de funingine şi cu plămânii fripţi de arşiţa neagră a adâncurilor; şi apoi, a stat la şir în faţa casieriei, ca să-şi ridice plata muncii, căci aşa e rânduiala.

La fel au făcut învăţătorii din A. şi alţi intelectuali localnici.

Despre acest „caz", dacă nu ne înşelăm, încă nu s'a scris nici unde. Şi poate că n'am fi scris nici noi, dacă nu ne îndemna pilda străinilor.

Calificaţi gestul preotului nostru din A. cum vreţi — dar nu mai prejos decât faptele semnalate de alţii, despre preoţii lor.

...Că nu stăm la coada altora, când e vorba de progresul pastoraţiei de excepţie, cu tot caracterul ei incipient la noi.

GLORIOSUL comandant suprem al trupelor britanice cari au luptat în Africa şi Europa, Mareşalul Lord B. Montgomery, a declarat că ţine la preoţii ataşaţi pe lângă unităţile sale tot atât de mult ca şi la faimoasa-i artilerie motorizată.

Elogiile de cari s'au făcut părtaşi atâţia dintre membrii clerului nostru militar, activi sau rezervişti, din partea multor comandanţi de unităţi mari şi mici, nu sunt întru nimic mai prejos.

IN Bethel (lângă Bielefeld) s'a stins din viaţă renumitul pastor Friedrich von Bodelschwingh, fiul celebrului întemeietor al aşezământului de caritate, cunoscut în lumea întreagă, care ocroteşte şi reeducă vreo şapte mii de suferinzi.

CONSILIUL miniştrilor de externe ai Marilor Naţiuni, întrunit la Paris, în şedinţa din 27 Iunie a. c., a decis ca Dodecanezul să fie retrocedat Greciei.

După 25 de ani de stăpânire italiană, cele 12 insule situate la capătul sudic al Asiei Mici revin la sânul patriei mame. Intre ele se află şi insula Patmos, în care sf. Apostol şi Evanghelist Ioan a avut revelaţiile aşternute în Apocalipsă.

O bună parte din gloria Eladei antice şi a istoriei Greciei creştine s'a plămădit în aceste insule. De aceea, actul de dreptate care s'a săvârşit la Paris, a fost întâmpinat pretutindenea cu osebită simpatie.

ATENA a fost martoră a unei manifestaţii pe cât de originală, pe-atât de evocatoare şi impresionantă. Cu prilejul praznicului de pomenire al sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, s'a desfăşurat în capitala Greciei o festivitate comemorativă a evenimentului vizitării Areopagului de către Apostolul neamurilor. Festivitatea a avut loc pe ruinele foarte bine

conservate ale renumitului sfat înțelepțesc elin și a fost cinstită cu prezența căpeteniilor autorităților bisericești, civile și militare ale Greciei. O atmosferă de evlavie creștinească, amestecată cu o discretă și firească mândrie națională — așa sună știrea sumară ce ne-a parvenit — a învăluit prăznuirea.

Nu peste mult se vor rotunji nouăsprezece veacuri de când sfântul Apostol Pavel a călcat lespezile glorioasei cetăți eline. Era în cursul călătoriei misionare a doua (între anii 51—54 ai erei noastre). Venise acolo singur, dela Berea. Așteptându-și ortacii de muncă sfințită, pe Sila și Timotei, cărora le dăduse întâlnire aci când s'a despărțit de ei în Macedonia, Pavel „sta de vorbă în sinagogă cu Iudeii și cu temătorii de Dumnezeu, și în agoră (piață) în toate zilele cu cei ce se întâmplau" (F. Ap. 17, 17). Cetatea plină de idoli îi îndârjea duhul (cf. F. Ap. 17, 16). Avusese bucuria de-a întâlni, în puzderia de capiști idolești, un templu închinat *Dumnezeului necunoscut*. Pe acesta îl propovăduise în Areopag, când „unii din filosofii epicurei și stoici... prinzându-l" (F. Ap. 17, 18 și 19), l-au dus acolo. Citând pe unul dintre ai lor (fie Aratus, scriitor cilician din veacul III î. H., fie filosoful stoic Cleantes), Apostolul rostește dreapta constatare: *Din neamul lui Dumnezeu suntem* (F. Ap. 17, 28—29), care reprezintă, virtual, intrarea în agonie a idololatriei.

*

LUÂND cuvântul într'o ședință a adunării plenare a Conferinței de pace dela Paris, dl Clement Attlee, primul ministru al Marei Britanii, a făcut o profundă impresie prin evocarea unui episod petrecut înainte cu mai mult de un pătrar de veac. Iată despre ce-i vorba!

In numărul din 17 Maiu 1919 al marelui ziar englez „Daily Herald", caricaturistul Will Dyson a publicat un desen reprezentând pe cei „patru mari" de-atunci — Lloyd George (Anglia), Georges Clemenceau (Franța), Woodrow Wilson (USA) și Vittorio Orlando (Italia) — în momentul când părăsesc Conferința de pace de după primul războiu mondial.

Ajuns la capătul de jos al scărilor luxosului palat dela Versailles, premierul francez Clemenceau, poreclit „Tigrul", exclamă:

— Curios, parcă aud un copil plângând...

Intr'adevăr, în dreapta desenului, după o coloană, cu fața la perete și brațele încrucișate peste ochi, un copil de toată frumusețea plânge. Penița lui Dyson a notat deasupra nimbului ce-i învălue creștetul: „1940 Class" (Contingentul 1940). In spatele copilului, asvârlit jos, un document de însemnătate istorică: „Pace Treaty" (Tratatul de Pace).

Previziunea profetică a lui Dyson, din nefericire, s'a dovedit a fi exactă. Copiii din 1919 au căzut victime războiului din 1939—1945.

Referindu-se la lucrările actuale pentru perfectarea păcii, premierul britanic a spus: *„Dea Domnul ca să nu mai existe copii plângând după această conferință"!* Amin! Așa să fie!...

AL DOILEA CONCURS DE PREDICI ANTISECTARE. Luând în considerare succesul deosebit pe care l-a avut primul ei concurs de predici antisectare, instituit în 1938 (vezi „Revista Teologică" XXVIII, 1938 p. 525), cu binecuvântarea I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, „Revista Teologică" redeschide al doilea concurs pentru douăsprezece predici antisectare, pe data apariţiei fascicolului acestuia.

La acest concurs poate participa oricare C. preot din Arhiepiscopia ort. rom. de Alba-Iulia şi Sibiu, C. preoţi şi profesori de Religie din alte Eparhii cari sunt abonaţi la „Revista Teologică" sau cari se vor abona dela 1 Ianuarie 1947, precum şi studenţii din anii III şi IV ai Facultăţilor de Teologie şi Academiilor teologice.

Predicile prezentate la concurs vor trebui să întrunească următoarele condiţiuni:

1. Să se ocupe fiecare'n parte de câte o învăţătură sau practică sectară eronată, căreia îi va opune cu toată vigoarea adevărul ortodox. Predicile cu caracter general vor fi respinse din capul locului.

2. Să utilizeze atât în respingerea rătăcirilor sectare, cât şi'n susţinerea învăţăturilor ortodoxe mai cuseamă argumente din Sfânta Scriptură.

3. Citatele din Sf. Scriptură să fie făcute fie după Biblia lui Şaguna, fie după ediţiile sinodale (1914 sau 1936), fie după Noul Testament dela Cluj (1942 şi 1945). Participanţii la concurs vor arăta, în scris, de care din acestea s'au folosit. Indicaţiile privitoare la capitole şi versete, vor fi notate cu cea mai mare grije. Cea mai mică greşală de acest fel, aduce eliminarea dela concurs.

4. Fiecare problemă va trebui studiată pe bază de literatură de specialitate. O listă bibliografică, alcătuită onest şi inteligent, va însoţi predicile prezentate la concurs.

5. Predicile vor fi redactate într'un stil uşor, însufleţit şi corect. Vor fi evitate cuvintele de ocară şi orice răbufniri pătimaşe, cari de obiceiu ascund ignoranţa în materie.

6. Predicile prezentate la concurs vor fi scrise pe câte o singură pagină a unui sfert de coală, cu maşina sau cu mâna, citeţ, curat şi lăsând spaţiu suficient între rânduri pentru eventuale îndreptări.

7. Manuscrisele vor fi înaintate, în scrisoare recomandată, Redacţiei „Revistei Teologice", până la 1 Martie 1947.

Cenzurarea manuscriselor se va face de o comisiune prezidată de I. P. Sf. Mitropolit Nicolae.

Predicile cele mai reuşite vor fi publicate în „Biblioteca Bunului Păstor", pe cheltuiala „Revistei Teologice". Autorul — sau autorii — vor primi gratuit 30 exemplare din broşură şi un premiu corespunzător.

Ori ce alte informaţiuni suplimentare se pot cere Redacţiei „Revistei Teologice" — dar numai prin scrisoare.

GR. T. M.

Pentru abonați

Cu toată scumpetea crescândă a tiparului, hârtiei și materialelor întrebuințate în artele grafice, „Revista Teologică" a continuat să apară regulat, pe aceeași hârtie de optimă calitate și fără să împuțineze numărul paginilor colecției anuale.

Abonamentul a rămas, cu toate acestea, la un plafon modest.

Majoritatea abonaților sunt la curent cu plata abonamentului.

Pe cei ce sunt încă în întârziere, îi rugăm să-și lichideze datoriile fără preget; altcum, ne vom vedea nevoiți să le expediem fascicolul următor — ultimul pe anul în curs — cu ramburs, *pricinuindu-le un plus de cheltueli.*

Tipografia, care-și are greutățile ei, nu poate lucra pe credit.

Administrația
REVISTA TEOLOGICĂ

BIBLIOGRAFIE

A apărut:

MITROPOLITUL NICOLAE

MÂNTUEŞTE DOAMNE POPORUL TĂU

Sibiu, 1945 p. XVI+254

E iminentă apariţia cărţii:

MITROPOLITUL NICOLAE

BISERICA ŞI VIAŢA

Sibiu, 1947 p. XII+360

† **Nicolae**, Episcopul Clujului: Noul Testament. Ediţia II. Cluj 1945
— Hristos şi viaţa omenească (traducere). Sibiu 1946
— In legături. Cluj 1946.
Belea Nicodim Preot: Calea către preoţie. Sibiu 1946
Belu I. D. Dr.: Despre iubire. Timişoara 1945
Bezdechi Şt. Dr. Prof. univ.: Cronica inedită dela Blaj a protosinghelului Naum Râmniceanu. Partea I. Sibiu 1944
Branişte Ene Diacon: Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila. Bucureşti 1943
Coman V. Preot: Exorciştii în Dreptul bisericesc. Braşov 1945
Deheleanu P. Dr. Prot.: Frumuseţi literare în Sfânta Scriptură. Arad 1946
Gherman P. Septimia: Şcoala şaguniană şcoală a poporului. Sibiu 1946
Lupaş-Vlasiu Marina Dr.: Aspecte din istoria Transilvaniei. Sibiu 1945
Marcu T. Grigorie Dr. Diacon: O ştiinţă nouă: Istoria vremurilor neotestamentare. Sibiu 1946
Mladin Nicolae Diacon: Hristos în Universitatea Ardealului. Sibiu 1946
Muşlea C. Candid: Biserica Sf. Nicolae din Şcheii-Braşovului, vol. I (1292-1742) Braşov 1943
Petranu Coriolan Dr. Prof. univ.: Arta românească din Transilvania. Sibiu 1943
— Ars Transsilvaniae. Etudes d'Histoire de l'Art transylvain. Sibiu 1944
Săndulescu-Godeni C.: Iluminism şi misticism la fer. Augustin. Bucureşti 1944
— Relaţia dintre ştiinţă, metafizică şi religie în sistemul cartesian. Bucureşti 1944
Stan Liviu Dr.: Sfinţii români. Sibiu 1945
Stăniloae D. Dr.: Filocalia. Vol. I (traducere)
Sârbu Corneliu Dr. Preot: Misionarismul laic în lupta antisectară. Sibiu 1945
— Originea şi răspândirea sectarismului. Cauzele apariţiei şi expansiunii mişcării sectare. Sibiu 1945
Vasilescu Emilian: Valoarea argumentelor raţionale pentru dovedirea existenţei lui Dumnezeu. Sibiu 1946
Vlad Soforn Dr. Prot.: Un păstor model: Sf. Apostol Pavel. Timişoara 1946.

(Tipărit în 9 Septemvrie 1946)

Lei 3500.—